

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Dilemata sociální práce při práci na oddělení sociálně-
právní ochrany dětí**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program: **SOCIÁLNÍ POLITIKA A SOCIÁLNÍ PRÁCE**

Autor: Jana Škampová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Adéla Mojžíšová Ph.D.

České Budějovice 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem „**Dilemata sociální práce při práci na oddělení sociálně-právní ochrany dětí**“ jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské/diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské/diplomové práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské/diplomové práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 10. 8. 2018

.....

Jana Škampová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Adéle Mojžíšové Ph.D., za ochotu a poskytnuté rady během zpracování práce. Dále pak děkuji mým nejbližším za jejich podporu během celého studia.

Dilemata sociální práce při práci na oddělení sociálněprávní ochrany dětí

Abstrakt

Cílem bakalářské práce bylo identifikovat dilemata sociálních pracovníků, kteří podávají návrh na odebrání dítěte k soudu. V teoretické části jsou vysvětleny základní pojmy, které se vážou a jsou podstatné k danému tématu. Tato část je rozdělena do tří kapitol. V praktické části byla zodpovězena výzkumná otázka, která byla zvolena na základě výzkumného cíle: Jaká dilemata řeší sociální pracovníci OSPODu v praxi? Pro výzkum byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie, dále byla použita metoda dotazování s technikou polostrukturovaného rozhovoru. Analýza dat byla prováděna metodou kódování. Výzkumný soubor byl vybrán pomocí záměrného výběru a je utvořen z šesti sociálních pracovníků, které pracují na oddělení SPOD (sociálně-právní ochrany dětí) a mají minimálně jednu zkušenost s podáním návrhu na odebrání dítěte k soudu. Polostrukturované rozhovory byly realizovány do teoretického nasycení vzorku.

Z výzkumné části vyplynulo, že sociální pracovníci na oddělení SPOD se se situacemi, kdy řeší zmiňovaná dilemata, setkávají každý den. Nejcitlivějším tématem je právě dilema, zda podat nebo nepodat návrh na odebrání dítěte k soudu. Řešení těchto situací závisí na rozhodnutí, zkušenostech a svědomitosti sociálního pracovníka. Také závisí na ochotě a kolektivní spolupráci všech sociálních pracovníků na oddělení SPOD, jelikož jako nejčastější řešením dilematických situací se ukázala konzultace daného dilematu na oddělení s ostatními kolegy. Na základě názorů, zkušeností a rad kolegů se sociální pracovník rozhodne pro další postup řešení dilematické situace. Právě předávané zkušenosti jsou jednou z nejcennějších věcí na tomto oddělení, protože neexistuje ucelený systém pro správný postup, poněvadž každá situace je jiná a vyžaduje tak individuální postup.

Výsledky výzkumu mohou být přínosné sociálním pracovníkům, kteří se s podobnými dilematy setkávají.

Klíčová slova

dilemata; sociální práce; sociálně-právní ochrana dětí; rodina; sociální pracovník

The dilemma of social work at the Department of Social and Legal Protection of Children

Abstract

The aim of the bachelor thesis was to identify the dilemmas of the social workers, who give suggestions for taking the child out of the care of parents to court. In the theoretical part, the basic concepts connected and relevant to the given topic have been explained. This section is divided into three chapters. In the practical part, there a research question was answered which was chosen on the basis of the research goal: What dilemmas are being solved by OSPOD social workers in practice? A qualitative research strategy was selected for the research, and a semi-structured interview technique was used. Data analysis was performed by the encoding method. The research group was selected by purposeful selection and is made up of six social workers working at the SLPCH (social and legal protection of children) and having at least one experience in filing a proposal about taking the child out of the parents' care to court. Semi-structured interviews were conducted into the theoretical saturation of the sample.

The research section showed that a social worker in the SLPCH department faces dilemma situations every day. The most sensitive dilemma is the dilemma whether or not to file a proposal to take the child out of the parents' care to court. Solving dilemma situations depends on the decision, experience, and conscientiousness of the social worker. It also depends on the willingness and collective cooperation of all social workers in the SLPCH department, as the most common solution to dilemma situations has been the consultation of the dilemma with the other colleagues. Based on the views, experience and advice of colleagues, a social worker decides to proceed further in a dilemma situation. Experience is one of the most valuable things in this department because there is no comprehensive system for the right procedure, because each situation is different and needs to be done individually.

The results of the research may be beneficial to social workers who encounter similar dilemmas.

Key words

dilemma; social work; social and legal protection of children; family; social worker

Obsah

Úvod	9
1. Teoretická část	10
1.1 Sociální práce.....	10
1.1.1 Sociální pracovník.....	10
1.1.2 Sociální pracovník SPOD	11
1.2 Dilemata v sociální práci	12
1.2.1 Vývojová dilemata	12
1.2.2 Dilemata řadových pracovníků	13
1.2.3 Možnost zvládnání dilematických situací	15
1.3 Orgány sociálně-právní ochrany dětí	17
1.3.1 Sociálně-právní ochrana dětí.....	17
1.3.2 Opatření sociálně-právní ochrany dětí	19
1.3.3 Výchovná opatření	20
1.3.4 Poruchy rodičovství	20
1.3.5 Ohrožené skupiny a rizikové situace.....	21
1.3.6 Hodnocení zanedbání péče o dítě.....	22
1.3.7 Sanace rodiny	24
1.4 Rodina	25
1.4.1 Funkce rodiny.....	25
1.4.2 Typy rodin.....	26
1.4.3 Význam rodiny.....	26
2. Praktická část	28
2.1 Cíl práce	28
2.2 Výzkumná otázka.....	28
2.3 Operacionalizace pojmů	28
3. Metodika výzkumu	29
3.1 Metodický postup.....	29
3.1.1 Výzkumný soubor	29
3.1.2 Realizace výzkumu	30
3.1.3 Způsob vyhodnocování dat	30
3.1.4 Etika výzkumu	31
4. Výsledky výzkumu	32
4.1 Základní informace o komunikačních partnerech	32
4.2 Podstatné zajištění potřeb dítěte.....	33
4.3 Délka kontaktu s rodinami, u kterých došlo k odebrání dítěte.....	34
4.4 Problémy a nedostatky v rodinách	35

4.5 Pro práci je důležitější vzdělání nebo zkušenosti	37
4.6 Úvahy před podáním návrhu na odebrání dítěte k soudu	38
4.7 Povinnost vytváření individuálního plánu na ochranu dítěte a pořádání případových konferencí.....	39
4.8 Spolupráce státní a nestátní sféry	40
4.9 Nedostatečné bytové nebo materiální podmínky nesmějí být důvodem pro odebrání dítěte.....	41
4.10 Zvládání dilematických situací	42
5. Diskuze	43
6. Závěr	48
7. Seznam použité literatury	49
8. Seznam příloh	53
9. Seznam zkratk	54

Úvod

Ve své bakalářské práci se věnuji orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále OSPOD) a sociálním pracovníkům, kteří zde pracují. Zejména se zabývám dilematem, kdy se pracovník na tomto oddělení rozhoduje, zda má podat návrh na odebrání dítěte k soudu, či zda je ještě možno očekávat nápravu v rodině. Rozhodování v tomto případě není jednoduché a je s ním spojena velká zodpovědnost, jelikož sociální pracovník zasahuje do soukromí rodin a rozhoduje o budoucnosti dítěte. Stejně tak může tímto způsobem ovlivnit jeho budoucí vývoj. Zasahuje do rodičovských práv a povinností, posuzuje příznivý rozvoje dítěte a závažnost nepříznivého vývoje. Zákon neukládá a ani nemůže přesně stanovit situaci, případně určit vhodný čas na odebrání dítěte z rodiny. Každý případ se má posuzovat individuálně, což je určitě správné, ale pro sociálního pracovníka tím pádem, více složitější, náročnější a zodpovědnější. Nelze k tomuto účelu vymyslet jednotnou odstupňovanou tabulku, podle které by „sociálka“ pracovala. Na každém OSPOD v ČR záleží na postoji a zkušenosti sociálního pracovníka a na tom, jak se v dané konkrétní situaci zachová a rozhodne. Novela zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, která vyšla v platnost 1. 1. 2013, měla systém částečně sjednotit. Přinesla mnoho novinek a povinností pro sociální pracovníky, jako například povinnost vypracování individuálních plánů ochrany dítěte pro klienty, pořádání případových konferencí, orientaci na výchovu dítěte v rodinném prostředí a materiální a bytové podmínky nesmějí být důvodem pro odebrání dítěte z rodiny. Sociální pracovníci, kteří vykonávají sociálně-právní ochranu dětí, jsou často podceňováni nebo přeceňováni veřejností, a přes to všechno v naší společnosti nejsou vnímáni jako profesionálové.

Tato práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části jsou vymezeny pojmy související s daným tématem, především pojmy dilemata u sociálních pracovníků, rodina a její typy, sociálně-právní ochrana dítěte. V praktické části této práce jsou uvedeny cíle, výzkumná otázka, metodologie výzkumu. Dále jsou zde uvedeny výsledky výzkumu včetně shrnutí, diskuze a závěru celé práce.

1. Teoretická část

1.1 Sociální práce

Sociální práce je teoretická, vědecky uznávaná fundovaná odborná disciplína, která pomocí metod sociální práce obstarává na profesionální úrovni péči pro potřebné (Gulová, 2001). Cílem je vysvětlování a řešení sociálních problémů ve společnosti (Holasová, 2014). Sociální práci vykonávají sociální pracovníci, kteří se zaměřují na práci s jednotlivci, rodinami, skupinami či komunitami a napomáhají jim k příznivější životní situaci (Holasová, 2014). V praxi vstupuje do života sociálně znevýhodněným osobám v nejšířším slovy smyslu, v podobě služeb či aktivit, které mají klientovi pomoci tak, aby si dokázal pomoci sám (Gulová, 2014). Mezi základní hodnoty sociální práce patří lidská práva, humanismus, sociální spravedlnost a vychází z etických hodnot a legislativních norem (Holasová, 2014).

1.1.1 Sociální pracovník

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v §109 definuje sociálního pracovníka následovně: *Sociální pracovník vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace, zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb* (NOVEASPI, 2018a). Dále zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách formuluje přesné kritéria potřebné pro výkon profese sociálního pracovníka, musí to být osoba způsobilá k právním úkonům, trestně bezúhonná, zdravotně způsobilá a samozřejmě musí být odborně způsobilá (NOVEASPI, 2018a). Do odborné způsobilosti sociálního pracovníka dle zákona patří vyšší odborné vzdělání dosažené absolvováním vzdělávacího programu v zákonem vymezených oborech. Jedná se o vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském nebo magisterském studijním programu uvedených oborů, nebo absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů v oblastech rovněž definovaných zákonem. Dále zákon č. 108/2006 Sb. ukládá sociálním pracovníkům povinnost celoživotního vzdělávání v profesi, aby poskytované služby měly kvalitní úroveň (NOVEASPI, 2018a).

1.1.2 Sociální pracovník SPOD

Matoušek a Pazlarová (2016) popisují možné vnímání role sociálních pracovníků na OSPOD klienty a upozorňuje na to, že jejich role nebývá vždy jasná. Zmiňují, že se jedná o státní orgán, a tak je vnímání tohoto pracovníka vážnější, než u sociálního pracovníka z neziskové organizace. Klienti, kteří jsou s nimi v dlouhodobém kontaktu, mají sklony překračovat hranice a považovat tyto pracovníky za přátele, jini je přirovnávají k policii, jelikož mohou vstoupit bez souhlasu do jejich obydlí. Další možné negativní vnímání role sociálního pracovníka, jak uvádí autoři, může plynout z faktu, že sociálními pracovníci jsou převážně ženy, což mohou muži vnímat jako větší preferování a prosazování zájmů žen, a to hlavně při rozvodovém řízení, kdy někteří přicházejí k pracovníkovi s nereálným očekáváním. Dále podotýkají práci s lidmi ze sociálně vyloučených lokalit, díky čemuž jsou pracovnice označovány za ty, které zajišťují výhody Romům a nepracujícím. Faktické role sociálních pracovníků OSPOD uvádí role hodnotitele klientů, obhajovatele, poradce, zprostředkovatele potřebných služeb, mediátora, oznamovatele, vyhodnocovatele a někoho, kdo je samozřejmě odpovědný za své kroky (Matoušek, Pazlarová 2016).

Matoušek (2003) poznamenává, že nesnadný kontakt mezi sociálním pracovníkem a klientem přirozeně nastává tehdy, pokud instituce může použít negativní sankce, například odejmutí dítěte z péče, v takové situaci to u člověka vzbudí obranný postoj a snaží se vůči sociálnímu pracovníkovi bránit soukromí.

1.2 Dilemata v sociální práci

Obecně dilema znamená rozhodnout se mezi dvěma navzájem vylučujícími se možnostmi, přičemž rozhodnutí není snadné, ale rozhodnutí je nutné (Musil 2004). Jako v jiných profesích a v situacích v osobním životě, tak i v sociální práci se vyskytují dilemata. Podle některých sociálních pracovníků, sociální práce je neustálé řešení nějakých převážně etických dilemat (Kašparová, Urban 2013).

Kaletová (2015) za hlavní dilemata sociálních pracovníků na OSPODu dle šetření v západních Čechách uvádí následující dilemata: odebrat dítě rodičům, nebo dítě ponechat v rodině, jak určit nejlepší zájem dítěte při rozvodových sporech mezi rodiči, jak posoudit nadcházející péči o dítě u drogově závislého rodiče, jak posoudit vhodnost nebo zneužití příbuzenské pěstounské péče, jak posoudit přiměřené a nepřiměřené metody výchovy dítěte v rodině.

Matoušek (2016) hovoří o dilematech ve spojitosti s mnohoproblémovými rodinami, mezi které patří nutnost stanovit mezi řadou různých problémů priority. Také zmiňuje dilemata u sociálních pracovníků, dilema mezi nahlašованиеm a mlčenlivostí a dilema mezi soukromím, nebo šikanou (Matoušek, 2016).

1.2.1 Vývojová dilemata

Matoušek (2012) ve své knize uvádí, jaká obecná vývojová dilemata se v sociální práci objevila v 19. a 20. století. Jedná se o protichůdné tendence, jednou z nich je formalizace a deformalizace, neboli otázka, zda mají sociální práci v kompetenci samosprávné a státní instituce, kdy se mluví o snížení činnosti jednotlivce, rodiny a jiných společenstev, nebo má být sociální práce v rukou nestátního neziskového sektoru. Dále se jedná o profesionalizaci a deprofesionalizaci sociální práce. Ze zákona musí sociální pracovník splňovat požadavky na vzdělání a jedná se o standardizovanou práci v okruhu svých kompetencí. Zmiňuje alternativní tendence sociální práce, které vyžadují otevření přístupu k sociální práci i laikům, přičemž sociální služby poskytované rodinou, přáteli a dobrovolníky by mohlo vést k lepším výsledkům, než odborný přístup. Jako další dilema Matoušek (2012) uvádí normativnost a nenormativnost. Sociální práce pomáhá lidem stojícím mimo majoritu a pomáhá jim začlenit se do společnosti. Otázkou však je, do jaké míry požadovat plnění norem ve společnosti. Jako další dilema uvedl pomoc a kontrolu.

Na jedné straně je přesvědčení, že cílem sociálních pracovníků je pomáhat a na straně druhé je politicky žádoucí sociální kontrola. Polyvalence a specializace mluví o tom, zda sociální pracovník má poskytovat sociální služby v nejrůznějších sociálních oblastech, či má být orientovaný pouze na jednu problematiku. Jako poslední dilema uvedl sociální práci jako vědu a umění, která vyžaduje mnoho dovedností a znalost teorií.

1.2.2 Dilemata řadových pracovníků

Musil (2004) definoval všední dilemata řadových pracovníků při práci s klientem, jedná se o sedm typů dilemat, která jsou popsána níže:

Komplexní, nebo zjednodušené cíle

Toto dilema dle autora plyne z nejednoznačnosti cílů sociálních služeb, které jsou vymezeny pouze rámcově a nejasnými úkoly, aby si je různá část veřejnosti mohla spojovat s vlastními představami. A tak samotným pracovníkům, kteří poskytují služby, nezbyvá nic jiného, než mlhavé vymezení cílů uskutečnit po svém, avšak nevyhnu se nejistotě. Vlastní představou o naplnění cíle tak dochází ke zjednodušení cílů, tedy i k usnadnění práce (Musil, 2004).

Množství klientů, nebo kvalita služeb

Obecně lze toto dilema definovat jako dilema mezi kvalitou služeb a kvantitou klientů. Díky snaze zvládat velké počty klientů dle autora dochází k omezení času, energie a pozornosti, která by měla být věnována jednomu klientovi. Dojde-li k nepoměru mezi vysokým počtem klientů a malým počtem pracovníků, rozšíření kapacit pracovníků výrazně situaci nezlepší. Díky ovlivnění kultury práce s klientem za jinak nezměněných podmínek přebírají zvyklosti i noví pracovníci (Musil, 2004).

Neutralita, nebo favoritismus

Dilema pojednává o nerovném zacházení s klienty na základě předsudků a neutrálním přístupu bez předsudků (Musil, 2004). Pracovníci vymezují vlastnosti klientů, podle nichž je kategorizují a dle příslušné kategorie jim věnují pozornost, výsledkem je zjednodušování cílů (Musil, 2004). Pracovník by se neměl rozhodovat na základě předsudků a stereotypů, ale na základě ověřených domněnek (Musil, 2004).

Jednostrannost, nebo symetrie ve vztahu s klientem

V jednostranném vztahu s klientem využívá pracovník autority, která vyplývá z úřední moci (Musil, 2004). V symetrickém vztahu s klientem plyne autorita ze samotných zkušeností a kvalit pracovníka (Musil, 2004). Lze si toho povšimnout při jednání pracovníka s klientem (Musil, 2004).

Procedurální, nebo situační přístup

V tomto dilematu se autor zabývá otázkou, jak pracovníci reagují na problémy svých klientů. Jedním způsobem je řešení problému klienta dle předem připravených postupů pro řešení. Jedná se o zvyk a rutinní reagování. Nebo použije pro řešení klientova problému individuální způsob a k řešení se postaví jako specialista. Tento postup pro řešení lze aplikovat v situacích, které nejsou jasně vymezeny zákonem (Musil, 2004).

Materiální, nebo nemateriální pomoc

Materiální pomoc můžeme chápat jako finanční podporu, která má zajistit aktuální potřeby klienta (Musil, 2004). Nevede k cíli, aby si klient dovedl v konkrétní situaci pomoci sám. Do nemateriální pomoci můžeme zařadit poskytování poradenské služby, asistenci při jednání na úřadech, rady ohledně hospodaření, péče o domácnost, děti, popřípadě odkázání klienta na jiné služby. Nemateriální pomoc vede klienta ke zvládnání problémů a zlepšení životní situace svépomocí (Musil, 2004).

Zasáhnout, či nezasáhnout

Rozhodnutí, které z něj vyplývá, výrazně zasahuje do práv rodičů a dětí. Autor zmiňuje, že jsou kladeny velké nároky na sociální pracovníky, kteří se pohybují na pomyslné kladině. Musí se vyhnout jednání na základě falešných zpráv, a tím i nesprávnému rozhodnutí a zároveň se nesmí dopustit nedbalosti a nezasáhnout. Musil (2004) cituje velmi výstižnou větu: „*Je katastrofou, jestli je dítě neoprávněně odebráno z domova. Je také katastrofální, jestliže dítěti není poskytnuta oprávněná ochrana*“ (Musil 2004, s. 137). Vysokou hodnotu při rozhodování mají odborné znalosti, dovednosti a zkušenosti pracovníka. Laan (1988) uvádí, že nekompetentní zásah je u sociálního pracovníka mnohem přísněji hodnocen než nedbalost.

Musil (2004) dále zmiňuje, že chybám v řešení tohoto dilematu může pracovník předcházet uvážlivým a svědomitým posuzováním jednotlivého případu. Tento přístup pracovníkovi nezajistí „příjemné“ rozhodnutí, ale předchází unáhlenému rozhodnutí a

k zásahu dojde až poté, co jsou vyčerpány lepší možnosti. Zbytečný zásah může být následkem pocitu pracovníka, že má zodpovědnost za dítě a záleží na jeho krocích, jak dítě bude prospívat (Musil, 2004). Zodpovědnost za dítě nemá sociální pracovník ale rodič.

1.2.3 Možnost zvládnání dilematických situací

Etický kodex společnosti sociálních pracovníků ČR popisuje postupy při řešení etických problémů. Jedním z nich je, že sociálnímu pracovníkovi má být umožněno analyzovat a diskutovat problémy s kolegy a jinými odborníky, popřípadě i za přítomnosti dotčených stran. Jako další postup se v kodexu udává, že závažně etické problémy budou řešeny pracovníky v rámci Společnosti sociálních pracovníků ČR, a může dojít k uzpůsobení etických zásad pro danou oblast.

Musil (2004) jako jedním ze způsobů možnost vypořádání se s dilematem uvádí racionalizaci, která slouží v případě nutnosti nepříjemné volby a nalézá přijatelné vysvětlení, kterým své jednání ospravedlňuje. Jako další možnost zmiňuje „účelné“ řešení problému, kdy pracovník přes velké množství dilematických situací k práci přistupuje tak, aniž by si problematickou situaci uvědomoval a rozhodnutí provádí na základě zkušeností a ví, jak se vyhnout nepříjemnostem a dosáhnout svého. Další možnost popisuje dlouhodobé vyhýbání se problému, v tomto kontextu mluví o umělém vytváření front a dodatečných nárocích, které jsou kladeny na klienta.

Musil a Nečasová (2008) definovali nejčastější čtyři způsoby zvládnání dilemat. Jedním z nich je také obcházení dilemat, způsob jak se vyhnout nutnosti volby. Dilema ovšem nezmizí, jen je odstrčeno do pozadí a časem vystoupí opět do popředí. Další způsob uvádí setrvání u dilematu, které lze chápat tak, že sociální pracovník se s dilematem smíří, je s ním sžitý a stane se součástí jeho života. Změna nesourodých podmínek je dle autorů další způsob, kdy se sociální pracovníci snaží změnit nesourodé pracovní podmínky tak, aby mohli jednat v souladu s morálním ideálem a neměli potřebu obcházet obtížná rozhodnutí. Jako poslední způsob uvádějí jednoznačnou volbu jedné z obtížných možností.

Podle Mátela (2010) řešení dilematických situací závisí na vědomostech, zkušenostech, zručnosti a samotné osobnosti sociálního pracovníka. Považuje za vhodné, aby se noví pracovníci učili od těch zkušenějších, protože to, co oni mohou považovat za dilema,

může zkušený pracovník vyřešit klidným a profesionálním způsobem. Dodává, že by zkušení kolegové zároveň měli být vstřícní a měli by se ochotně podělit o praktické a dlouholeté poznatky. Podle Vágnerové (2004) může zkušenost působit pozitivně i negativně. Říká, že jedinec má zkušenosti přímé a nepřímé. Přímé zkušenosti záleží na osobnosti jedince a nepřímé zkušenosti závisí na informacích zprostředkované jiným člověkem a důvěryhodnost zdroje je často posuzovaná subjektivně (Vágnerová, 2004).

Reamer (2005) podrobně popisuje kroky pro lepší řešení etických rozhodnutí, které jsou popsány dále. Nejprve je dle autora důležité identifikovat konflikt mezi etickými a právními očekáváními či požadavky a jasně určit co se dostává do konfliktu. Poté autor doporučuje identifikovat, kdo všechno bude rozhodnutím ovlivněn a předběžně identifikovat možnosti, výhody, rizika pro všechny dotčené. Dále autor uvádí nutnost důkladně prozkoumat pro a proti možného průběhu po rozhodnutí a zkonzultovat možné rozhodnutí s kolegy, příp. s odborníky na danou věc. Poté autor doporučuje vykonat rozhodnutí a zdokumentovat ho a následně sledovat dopad a zhodnotit výsledek rozhodnutí. Nakonec učinit závěr, co je potřeba změnit popřípadě změnu provést (Reamer, 2005).

1.3 Orgány sociálně-právní ochrany dětí

V ČR jsou státní orgány, které zajišťují sociálně-právní ochranu dětí dané zákonem č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí: Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí (ve vztahu k cizině poskytuje sociálně-právní ochranu dětí), krajské a magistrátní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady (NOVEASPI, 2018b).

Matoušek a Pazlarová (2016) zmiňují, že pracovníci OSPOD také spolupracují s jinými organizacemi, kterými jsou Úřad práce, školy, zdravotní zařízení (především dětské oddělení), psychologové, městská a státní policie, státní zastupitelství, soudy, Probační a mediační služba, ústavní zařízení (dětské domovy, diagnostické ústavy, výchovné ústavy), střediska výchovné péče. Dále jednájí i s jinými pracovníky vykonávajícími SPO a s OSPOD jiných obcí s rozšířenou působností a neziskovými organizacemi zabývajícími se sanací rodiny (nizkoprahová zařízení pro děti a mládež) (Matoušek, Pazlarová, 2016).

1.3.1 Sociálně-právní ochrana dětí

Zákon č. 359/1999 o sociálně-právní ochraně dětí zahrnuje ochranu dětí ve všech směrech. Zejména se má na mysli příznivý vývoj a řádná výchova, ochrana oprávněných zájmů dítěte a ochrana jeho jmění. Směřuje k obnově narušených funkcí rodiny a případně má zabezpečit náhradní rodinné prostředí pro dítě, které momentálně či trvale nemůže být vychováváno ve vlastní rodině (NOVEASPI, 2018b). Pro účely tohoto zákona se za dítě považuje nezletilá osoba (NOVEASPI, 2018b).

Ministerstvo práce a sociálních věcí (2013) podotýká, že v zákoně SPO jsou uvedena jen některá opatření směřující k ochraně dětí, další opatření jsou zahrnuty v řadě právních předpisů, které se vždy věnují specifické oblasti např. zákon o rodině, občanský soudní řád, trestní zákon, trestní řád, zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy, ve znění pozdějších předpisů, právní předpisy o sociálním zabezpečení, zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, zákon č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách, ve znění pozdějších předpisů, a další.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí se dále zaměřuje na ohrožené děti, jejichž rodiče zemřeli, nebo neplní rodičovské povinnosti, na děti, které opakovaně utíkají z domova, vedou nemravný život s rizikovým chováním a děti, jež jsou ohroženy násilím ze strany rodičů či jiné odpovědné osoby. SPO se vztahuje i na děti žádající mezinárodní ochranu a azyl (NOVEASPI, 2018b). SPO se zaměřuje především na ochranu dětí před sociálně patologickými jevy a ochrana je poskytována všem dětem zdarma (s výjimkou pobytu dítěte v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a ve výchovně rekreačním táboře) a bez jakýchkoliv rozdílů a diskriminace (NOVEASPI, 2018b).

Kurátor pro děti a mládež je specializovaný pracovník na oddělení SPOD a zaměřuje se na rodiny s dětmi, které mají závažné výchovné problémy, nebo se dopustily trestného činu či přestupku (Knotová, 2014). Na stránkách Prevence kriminality ČR je uvedeno, že OSPOD pohlíží v případě negativních jevů na dítě jako na „oběť“ vyžadující pomoc a podporu než trest, na rozdíl od orgánů činných v trestním řízení.

Matoušek a Pazlarová (2016) shrnují, že oddělení sociálně právní ochrany dětí se nachází v obcích s rozšířenou působností, kde prošetřují a zjišťují případy špatného zacházení rodičů či jiných pečujících osob s dětmi, navrhují opatření a omezení, mohou zbavit a pozastavit rodičovskou odpovědnost a navrhnout ústavní výchovu. Dále uvádí, že z pracovníka oddělení sociálně právní ochrany dětí se při rozvodu rodičů stává kolizní opatrovník dítěte. Kolizní opatrovník je stanovený soudem pro dané soudní řízení, aby chránil zájmy dítěte a nedocházelo tak ke střetu zájmů mezi rodiči a dítětem (Arnoldová, 2016). Zákon č. 359/1999 Sb. dále ukládá povinnost obecním úřadům vyhledávat děti uvedené výše a zároveň ukládá povinnost státním orgánům a pověřeným osobám ve školských a zdravotních zařízeních, popřípadě dalším zařízením určeným dětem, podat oznámení obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, pokud skutečnost nasvědčuje tomu, že se jedná o zanedbávané či zneužívané dítě (NOVEASPI, 2018b). Sociální pracovníci oddělení SPOD přijímají tato oznámení a provádějí šetření v rodině, místě bydliště dítěte, ve škole, v zaměstnání dítěte nebo jiném prostředí (Arnoldová, 2016).

Sociální pracovník OSPOD poskytne rodině preventivní a poradenskou činnost (Matoušek, Pazlarová 2016). Mezi preventivní opatření zejména řadíme možnost účasti se kulturních, sportovních, vzdělávacích a jiných zájmových činností pro děti (Matoušek, Pazlarová, 2016). Poradenská činnost zahrnuje např. podání informací o

řešení výchovných potíží, péči, vzdělávání, výživném, osvojení a pěstounské péči (NOVEASPI, 2018b).

Zásah do soukromí rodiny připadá v úvahu tehdy, pokud rodiče či osoba zodpovědná za výchovu dítěte o to požádá, nebo se tyto osoby o dítě nemohou, nezvládají či nechtějí starat (Sociofaktor, 2014). V případě, že dítěti hrozí přímé ohrožení života, může soud umístit dítě mimo rodinu na základě předběžného opatření (Matoušek 2013).

Matoušek (2013) uvádí, že jakékoliv dítě má právo říci si o pomoc i bez souhlasu rodičů či jiných právních zástupců a na názory dítěte by měl být brán ohled. Má právo říci svůj názor ve věci, která se ho týká, a to s ohledem na jeho věkovou vyspělost.

Matoušek a Pazlarová (2016) citují průzkum, který udává, že s nejvyšším počtem ohrožených dětí v ČR patří Moravskoslezský kraj, Ústecký kraj, Praha a Jihomoravský kraj. Naopak s nejnižším počtem ohrožených rodin v analýze vyšly kraje Jihočeský, Královehradecký, Pardubický a Vysočina. Vyšší počet rizik se objevuje v pohraničí a bezesporu mají s touto situací souvislost ekonomické a demografické změny v minulosti (odsun Němců, báňský, hutní průmysl a jeho změny) (Matoušek, Pazlarová 2016).

1.3.2 Opatření sociálně-právní ochrany dětí

Jedním ze základních principů je včasná účinná pomoc napomáhající předcházení vzniku problémů nebo jejich narůstání, a proto je významná poradenská a preventivní činnost (Novotná, Jurková, Burdová, 2016). Tato činnost napomáhá odstranit nedostatky ve výchově dítěte, aby nemuselo dojít k ukládání výchovných opatření nebo opatření na ochranu dítěte (Novotná, Jurková, Burdová, 2016).

Jednou z povinností obcí s rozšířenou působností, o které hovoří zákon o sociálně-právní ochraně dětí, je nejpozději do 1 měsíce od zařazení dítěte do evidence vypracování individuálního plánu ochrany dítěte (IPOD) pro dítě, kterému poskytuje sociálně-právní ochranu (NOVEASPI, 2018b). IPOD se vytváří na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, vymezuje příčiny ohrožení dítěte, stanovuje opatření k zajištění jeho ochrany, také se určí časový harmonogram pro plnění daných opatření a je pravidelně aktualizován (NOVEASPI, 2018b). Nesmí chybět také pravidelné vyhodnocování situace dítěte a celé rodiny, které z praxe má tyto fáze: přípravná fáze (která zajišťuje nejefektivnější jednotlivé kroky celého procesu), sběr a záznam informací, třídění informací, vymezení rizik a ochranných faktorů, vymezení potřeb dítěte, zjištění přání dítěte a rodičů, analýza

situace dítěte a rodiny, sestavení a realizace IPOD, aktualizace vyhodnocení (Manuál MPSV, 2014).

Jako nejefektivnější způsob zjištění míry zanedbávání péče o dítě se prokázal multidisciplinární diagnostický přístup, kdy je třeba kompletně vyhodnotit celkovou situaci dítěte v rodině (Matoušek, Pazlarová, 2016). V ČR novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí nařídila také povinnost pořádání případové konference před řešením konkrétní situace ohroženého dítěte v jeho rodině, především před podáním návrhu soudu na jinou formu výchovné péče (NOVEASPI, 2018b). Případová konference umožňuje zapojení více subjektů a osob (NOVEASPI, 2018b). Pořádá ji OSPOD ve spolupráci s rodiči či jinou pověřenou osobou za výchovu dítěte, zástupci škol (MŠ, ZŠ), zdravotních zařízení, orgánů činných v sociální oblasti, orgánů policie, se státními zástupci, s pracovníky oblasti náhradní rodinné péče, s poskytovateli sociálních služeb a pověřenými osobami (NOVEASPI, 2018b). Účast všech pozvaných osob je dobrovolná (Matoušek, Pazlarová, 2016).

1.3.3 Výchovná opatření

O výchovných opatřeních rozhodují obecní úřady obce s rozšířenou působností, pokud tak neučiní obec s rozšířenou působností, může o výchovném opatření rozhodnout soud a také záleží na vzájemné dohodě těchto orgánů (Novotná, Jurková, Burdová, 2016). Mezi výchovná opatření dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí patří napomenutí rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, stanovení dohledu, omezení škodlivých vlivů působící na dítě, povinnost využít odbornou poradenskou činnost. Jestliže předchozí opatření nevedou k nápravě, může soud dočasně odejmout dítě z péče rodičů či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte a zajistit péči v náhradní rodině nebo ústavní výchovu (NOVEASPI, 2018b).

1.3.4 Poruchy rodičovství

Matoušek (2010) poruchy rodičovství spojuje s rodiči, kteří se neumí vcítit do pocitů dítěte trvale, či v době působení stresu a s rodiči, kteří neberou ohled na aktuální stav dítěte a jeho potřeby. Autor dále zmiňuje, že takové chování u dítěte může vyvolat hyperaktivaci, nebo naopak útlum a u rodiče to může posílit nepřiměřené jednání až násilné zacházení s dítětem. Matoušek (2010) dále zmiňuje dlouhodobé pozorování, které

se zabývá rodinami zanedbávajícími péči o dítě a porovnání s běžnou rodinou. V pozorování vyšly typické následující charakteristiky pro zanedbávající rodiny:

- *špatné zvládnání provozu domácnosti, fungování domácnosti je chaotické;*
- *chybí jim vedení ve smyslu absence rodinné autority;*
- *vykazují více zdravotních problémů;*
- *jsou hůře schopny řešit konflikty;*
- *jsou méně soudržné;*
- *méně vyjadřují své pocity ve slovech* (Matoušek, Pazlarová 2010, s. 49).

Na základě uvedených charakteristik byly také navrženy intervence podporující žádoucí kompetence rodiny: v případě provozu domácnosti a jejího vedení doporučují osvojit si pravidla demokratického vedení, přerozdělení úkolů, zavést společné posezení a naplánovat a rozdělit si povinnosti v nejbližších dnech. Dále by bylo vhodné posílit rodinnou soudržnost a trávit více času hraním si s dětmi, trávit s nimi volný čas a přinášet tak příjemné zážitky. Důležité je i úspěšné řešení konfliktů, které je třeba nacvičit a seznámit se s bezpečnostními metodami (Matoušek, Pazlarová 2010).

1.3.5 Ohrožené skupiny a rizikové situace

Ohroženou/problémovou mládeží můžeme nazvat mládež, která v průběhu dospívání společně s biologickými, psychickými, sociálními a kulturními vlivy tvoří předpoklady pro nežádoucí chování pro společnost a zároveň to ohrožuje jejich příznivý sociální a psychický vývoj (Matoušek, 2013).

Dunovský 1995 ve své knize uvádí rizikové situace v životě, kdy může docházet k psychickému strádání dítěte: když děti mají děti, narození poškozeného potomka, nechtěné děti, děti narozené mimo manželství, při rozvodu rodičů, zanedbávání, týrání, zneužívání – manipulování, příchod nevlastního rodiče, rodina v mimořádné situaci.

Matoušek (2013) píše o ohrožených skupinách, u kterých se můžeme setkat s problémy v mnoha oblastech. Jednou z nich je nezaměstnanost, která je vnímána jako sociální problém jak u jednotlivců, tak u rodin či celé společnosti a právě zaměstnanost je považována za integrující prvek současné společnosti. Autor podotýká, že nezaměstnanost také souvisí s kriminalitou, prostitucí, zadlužením, chudobou, sociálním

vyloučením a s jinými nežádoucími jevy. Dále se zmiňuje o výskytu rodin, které se setkávají s domácím násilím, kdy se jedná o násilí fyzické, psychické, sexuální, sociální či ekonomické, které se dlouhodobě a jednostranně opakuje u osoby žijící ve společné domácnosti. Další situací zmiňuje rozchod/rozvod rodičů jako jednu z nejnáročnějších situací v životě pro dospělé partnery i pro děti, kdy se rozpadne jádro rodiny a u dětí se objevuje pocit viny, smutek, obavy a může se i objevit syndrom zavrženého rodiče, pokud je rozvod agresivní a u rodičů nedojde ke shodě, nebo je s dítětem manipulováno a popuzováno proti jednomu z rodičů. Vážné problémy spojuje také v souvislosti s rodiči se závislostí na alkoholu či drogách a také rodiny žijící ve vyloučené lokalitě nebo menšiny ohrožené sociálním vyloučením.

V analýze SocioFaktoru (2014) se také posuzovalo prostředí ohrožených rodin, kde se ukázalo, že ohrožené děti bohužel mají často společné znaky, pocházejí z podobného prostředí. Přičemž se většinou jedná o neúplné rodiny, kdy dítě vychovává matka samoživitelka. Také se ukázalo, že často tyto děti vyrůstají v rodinách s vyšším počtem sourozenců a rodič/rodiče nezvládají řádnou výchovu, nežádoucí chování vidí u starších sourozenců nebo u rodičů. Není výjimkou, že sami rodiče se dopouštěli či stále dopouštějí trestné činnosti, v krajních případech se dopouštějí trestné činnosti matky dětí a péče o děti se ujme příbuzná žena rodiny (př. babičky) (SocioFactor, 2014). V závěru vyplývá, že tyto rodiny spadají do nižší socioekonomické struktury společnosti a nezaměstnanost hraje velkou roli či nízké příjmy rodičů (SocioFactor, 2014).

Vysoký počet klientů v sociální práci má více problémů najednou a mnohdy se jedná o vážné, propojené a těžko řešitelné problémy, jedná se o tzv. mnohoproblémové klienty (Matoušek 2013).

1.3.6 Hodnocení zanedbání péče o dítě

Bechyňová a Konvičková (2008) hovoří o nedostatečné péči rodičů, která způsobuje zanedbávání dítěte, obvykle jde o generačně se opakující chování a důsledky, které to na dítěti zanechává, osoby s kterými dítě přichází do kontaktu (zdravotní personál, učitelé, sociální pracovníci). Autorka dále uvádí čtyři často uváděné typy zanedbávání:

- *fyzické – neuspokojování tělesných potřeb dítěte (výživa, ošacení, přístřeší, ochrana před nebezpečím)*

- *výchovné – nezabezpečení možnosti vzdělávání ve škole, chybějící ochrana před dětskou prací...*
- *emoční – neuspokojování citových potřeb dítěte (náklonnosti, lásky, pocitu, že někam patří)*
- *zanedbávání zdravotní péče – zanedbávání preventivní péče i péče specifické, kterou dítě potřebuje (Bechyňová, Konvičková 2008, s. 38).*

V zanedbávající rodině se tyto typy vyskytují společně, však jejich rozlišení může pomoci ke zvolení správného zásahu na podporu dítěte (Bechyňová, Konvičková 2008).

V USA byl v roce 1978 vytvořen raně intervenční dotazník Family Stress Checklist (seznam rodinných stresorů), který využívají odborníci v programu na podporu rizikových rodin a slouží ke včasnému odhalení míry rizik v rodině (Bechyňová, Konvičková 2008). Jelikož je zanedbávání často generačně opakující se chování, také na to je dotazník zaměřen, v dotazníku jsou uvedeny následující sledované faktory:

- *rodič byl v dětství často a opakovaně bit nebo byl obětí násilí ze strany rodičů,*
- *rodič byl trestně stíhán, je/byl duševně nemocný, měl/má problémy se závislostmi (alkohol, drogy),*
- *rodič byl v minulosti podezřelý z týrání dítěte,*
- *rodič má nízké sebehodnocení, je sociálně izolovaný, trpí depresemi, má nízkou schopnost řešit problémové situace,*
- *rodič prožívá/prožil četné krize nebo stresové situace (např. „chaotický“ způsob života, problematické partnerské vztahy, časté střídání partnerů, neschopnost udržet si dlouhodobě práci, dlouhodobá nezaměstnanost spojená se špatnou socioekonomickou situací, časté stěhování, špatné podmínky bydlení).*
- *rodič má rigidní a nerealistické očekávání od chování dítěte,*
- *rodič dítě tvrdě trestá,*
- *rodič vnímá chování dítěte jako problém, provokaci, obtěžuje ho,*
- *dítě je nechtěné, je překážkou ve vedení způsobu života, kterým by rodič chtěl žít, má zdravotní problémy, je handicapované (Bechyňová, Konvičková 2008, s. 41).*

Odborník z programu při vyplňování používá manuál s detailnějšími dotazy u každé kategorie a vyhodnocení je ve třístupňové škále, která v každé oblasti rozlišuje normální, mírné nebo vážné riziko (Bechyňová, Konvičková 2008). V české praxi se tento dotazník nepoužívá (Bechyňová, Konvičková 2008).

Z analýzy Sociofaktoru (2013) vyplynulo, že není k dispozici jednotný a ucelený systém, jak vyhodnotit situaci ohroženého dítěte, vše tak záleží na individuálních zkušenostech a hodnocení sociálního pracovníka.

1.3.7 Sanace rodiny

Sanace neboli podpora rodiny je označení pro postupy, které napomáhají fungování a začleňování rodiny (Matoušek 2008). Sanace rodiny má velmi široké pojetí, lze ji využít k různým formám práce s rodinami, které jsou ohroženy rizikovými faktory, cílem je předcházet a minimalizovat příčiny, které nějakým způsobem ohrožují dítě (Bechyňová, Konvičková, 2008). Jedná se o soubor činností sociálně-právní ochrany dětí a sociálních služeb, které se snaží odvrátit možnost odebrání dítěte z rodiny, nebo naopak vytvářejí podmínky pro bezpečný návrat dítěte (Bechyňová, Konvičková, 2008). V praxi je velmi významná, neboť by měla být prvním postupem při práci s rodinou, kdy je ohroženo dítě (Matoušek 2008).

Poskytované služby a programy pro rodiny a děti, které mohou napomoci s podporou rodiny: nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, azylové domy pro matky s dětmi, občanské poradny, dluhové poradenství, rodinná centra, manželské poradenství, sociálně-právní ochrana dětí, systém včasné intervence, multisystemická terapie, programy pro ohrožené děti a mládež, terénní práce s mládeží v sociálně vyloučených lokalitách, sociální práce s pachateli trestných činů (Matoušek, 2013).

1.4 Rodina

Rodina z hlediska psychologie je definována jako „společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí“ (Špaňhelová, 2010, s. 11). Matoušek a Pazlarová (2010) pojem rodina spojují s totožností člověka, rodina osobě dává jméno, které sděluje konkrétního člena rodiny a příjmení vyjadřuje rodinu, do které osoba patří. Vágnerová (2004) rodinu považuje za nejpodstatnější sociální skupinu, která zásadním způsobem ovlivňuje rozvoj psychiky. Definic rodiny v učebnicích existuje mnoho a celá řada úhlů pohledů od náboženských po biologické. Doposud neexistuje jednoznačný pojem rodiny, ale nejvýznamnější roli hraje sňatek a narození dítěte (Matoušek, Pazlarová, 2010).

Trendy dnešní společnosti v západoevropských státech, snižuje se porodnost a sňatečnost, posouvá se hranice věku, kdy lidé uzavírají první manželství (Matoušek, Kroftová 2003). Také se zvyšuje množství rodin, ve kterých se o dítě stará jeden rodič, v rodině je méně dětí a zvyšuje se počet dětí, kteří se narodí mimo manželství (Matoušek, Kroftová 2003). Také dle autorů stoupá počet lidí, kteří již spolu žijí, ale děti nemají a stále roste počet rozvodů. Dále ubývá lidí, kteří se po rozvodu znovu vdají či žení (Matoušek, Kroftová, 2003). Špaňhelová (2010) také zmiňuje, že rodina v průběhu času prošla řadou změn, lidé tráví mnohem více času v práci, u žen vzrostla vzdělanost, rozdíly ženských a mužských rolí jsou menší, rodiny nepříliš často žijí v domácnosti společně s prarodiči (dětí nevidí péči rodičů o prarodiče) a vymizel vliv náboženství (s tím spojuje úpadek morálky).

1.4.1 Funkce rodiny

Špaňhelová 2010 shrnuje základní funkce rodiny z pohledu sociální psychologie:

- Biologicko – reprodukční funkce, rodiče mají poslání plodit potomky.
- Ekonomicko – zabezpečovací, tato funkce by neměla převažovat nad ostatními, jedná se o hmotné zajištění členů rodiny.
- Emocionální funkce zajišťuje citové zázemí pro všechny členy rodiny a dítě zahrnuje láskou.
- Sociálně výchovná funkce připravuje dítě na fungování a jevy v dané společnosti.

Klevetová a Dlabalová (2008) uvádí, že pro plnění základních funkcí, je potřeba přítomnosti všech členů rodiny, hlavně rodičů. Autorky také zmínily, že funkce rodiny se vyvíjely v souvislosti se změnami ve společnosti. V minulosti např. ekonomicko – zabezpečovací funkce měla významnější místo, naopak funkce reprodukční ustupuje do pozadí (Klevetová, Dlabalová 2008).

1.4.2 Typy rodin

V učebnicích najdeme mnoho definic rodiny, stejně tak existuje mnoho typů dělení rodiny. Jedním z nich je dělení na základě funkčnosti, které popsala Gillernová (2011). Autorka uvádí tyto čtyři typy. Jedná se o funkční rodinu, ve které je zajištěn dobrý vývoj dítěte, plní všechny potřebné funkce a funguje v nich vzájemná komunikace. Dalším typem je problémová rodina, která má narušené funkce, které však neohrožují vývoj dítěte a zvládá vše řešit vlastním úsilím či menšími zásahy zvenčí. Dále se jedná o dysfunkční rodinu, ve které se nacházejí vážné problémy a dochází k ohrožení vývoje a prospěchu dítěte. Vyskytující se poruchy není schopna rodina sama zvládnout a je nezbytný zásah zvenčí, v rodině je narušena většina nebo všechny základní funkce. Jako poslední typ uvádí pojem afunkční rodinu, ve které se vyskytují vážné poruchy, dítěti závažným způsobem škodí takové prostředí, nejsou naplněny ani základní funkce. V tomto případě sanace rodiny je zbytečná, jediným nejprospěšnějším řešením pro dítě je odebrat ho z takové rodiny a umístit do rodiny náhradní (Gillernová et al. 2011).

Další vymezení rodin popisují Havlík, Kořa (2002) a říkají, že nejdříve se člověk narodí a vyrůstá v rodině orientační, v níž je onen objekt výchovy, později si zakládá rodinu reprodukční, ve které přebírá roli rodiče. Další užívaný termín v sociologii použili pojem nukleární rodina, který označuje model soužití, v jedné domácnosti žije manžel, manželka a jejich děti. Termín popisuje situaci v moderní společnosti, když mladí odcházejí od rodičů a zakládají si vlastní domácnost, tudíž nežije více generací pod jednou střechou, jak tomu bylo dříve. Do pojmu širší rodiny zařazujeme prarodiče, sourozence i další příbuzné (Havlík, Kořa 2002).

1.4.3 Význam rodiny

Rodina je pro dítě ta nejdůležitější sociální skupina, je nezastupitelná a prvořadě ovlivňuje rozvoj osobnosti dítěte od jeho prenatálního období až po celou etapu vývojového života v oblasti sociální, duševní, tělesné (Kopecká, 2015). Rovněž dítě od

rodičů přebírá genetickou výbavu a rodina je klíčová pro socializaci dítěte (Kopecká, 2015). Vágnerová (2004) rodinu považuje za nejpodstatnější sociální skupinu, která zásadním způsobem ovlivňuje rozvoj psychiky.

Matoušek a Pazlarová (2014) uvádí, že jestliže dítě vyrůstá v prostředí, které je pro něj deprivacní, jeho mozek je méně aktivní než u dětí vyrůstající v prostředí rodinném. Děti žijící mimo rodinu často řeší konflikt agresivně, špatně se vciťují do druhých, jsou náchylnější k sociálnímu selhání, kriminalitě, závislosti na návykových látkách a dalším patologickým jevům (Matoušek, Pazlarová, 2014).

2. Praktická část

2.1 Cíl práce

Cílem práce je identifikovat dilemata sociálních pracovníků, kteří podávají podněty na odebrání dítěte k soudu.

2.2 Výzkumná otázka

Na základě výzkumného cíle byla zvolena následující výzkumná otázka: Jaká dilemata řeší sociální pracovníci OSPODu v praxi?

2.3 Operacionalizace pojmů

Dilema - obecně znamená rozhodnout se mezi dvěma vylučujícími se možnostmi, přičemž rozhodnutí není snadné, ale rozhodnutí je nutné (Musil 2004).

OSPOD - v ČR jsou státní orgány, které zajišťují sociálně-právní ochranu dětí, řídí se zákonem č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí (NOVEASPI, 2018b)

Rodina - je skupina osob spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy, dále je spojuje vzájemná pomoc a dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí (Špaňhelová, 2010).

Dítě - za dítě se považuje osoba nezletilá, tedy osoba mladší 18 let, pokud zletilosti nebylo nabito dříve (uzavřením manželstvím, nejdříve v 15 letech) (Úmluva o právech dítěte, 1989).

3. Metodika výzkumu

3.1 Metodický postup

Pro zpracování výzkumu v praktické části bylo využito kvalitativní výzkumné strategie. „*Kvalitativní výzkum je nenumerické šetření a interpretace sociální reality. Cílem je tu odkrýt význam podkládaný sdělovaným informacím.*“ (Disman, 2011, s. 285). Hendl (2016) zmiňuje, že výhodou této strategie je zjištění všech podrobností a prozkoumání daného problému do hloubky. Mezi další výhody dle autora patří osobní kontakt komunikačních partnerů a výzkumníka v terénu, kde výzkumník může sledovat interakci objektů s okolím. Negativní aspekty autor shledává v časové náročnosti pro realizaci výzkumu. Kutnohorská (2009) ve své knize uvádí, že se při kvalitativním výzkumu využívá více postupů, jako je například realizace metody – dotazníku, standardizovaného rozhovoru, polostandardizovaného rozhovoru a další.

Pro získání dat potřebných k uskutečnění výzkumu bylo pracováno s metodou dotazování s využitím techniky polostrukturovaného rozhovoru. Mionský (2006, str. 159) uvádí že „*polostrukturované interview je zřejmě nejrozšířenější podobou metody interview, neboť dokáže řešit mnoho nevýhod jak nestrukturovaného, tak strukturovaného interview.*“ Pro polostrukturované rozhovory je typická příprava okruhů otázek před samotným rozhovorem s komunikačními partnery, avšak výzkumník může toto pořadí otázek kdykoli během rozhovoru změnit podle vývoje a celkového průběhu rozhovoru (Mioviský, 2006).

Okruhové otázky k výzkumné části byly předem připravené a v průběhu rozhovoru byly postupně kladeny spolu s případnými doplňujícími otázkami podle toho, jak se rozhovor vyvíjel. Otázky byly zaměřeny na subjektivní pocity, názory a zkušenosti z praxe týkající se dilematických situací při práci sociálního pracovníka na OSPOD. Předem připravené otázky kladené při rozhovorech jsou uvedeny v příloze č. 1.

3.1.1 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor byl vytvořen pomocí záměrného (účelového) výběru. Mioviský (2006) uvádí, že touto metodou jsou komunikační partneři vybíráni cíleně a splňují určitá kritéria výzkumného vzorku a jsou ochotni se do výzkumu zapojit. Dále uvádí, že se jedná o nejvyužívanější metodu výběru výzkumného souboru u kvalitativního přístupu.

Pro účely tohoto výzkumu byly osloveny sociální pracovníce ze čtyř orgánů SPOD. Jedno oddělení jsem oslovila osobně v rámci výkonu své praxe a ostatní oddělení jsem oslovila e-mailem s prosbou o podílení se na výzkumu prostřednictvím uskutečnění rozhovoru.

Z oslovených čtyř orgánů byly ochotny dvě zařízení poskytnout rozhovor, mnoho pracovníků rozhovor odmítlo.

Kritériem pro výběr výzkumného souboru:

- sociální pracovník pracující na OSPODu
- alespoň jedna zkušenost s podáním návrhu na odebrání dítěte k soudu
- ochota pro uskutečnění rozhovoru a souhlas s použitím informací ve výzkumu

Celkem bylo realizováno 6 rozhovorů.

3.1.2 Realizace výzkumu

Na úvod byl komunikačním partnerům vysvětlen účel výzkumu, zároveň byli ubezpečeni o anonymitě a o možnosti kdykoliv z výzkumného šetření odstoupit. Anonymita informantů je zachována nezveřejněním jejich jmen a nezmiňováním konkrétních oddělení, ve kterých se rozhovory uskutečnily.

Kontakty na komunikační partnery byly získány prostřednictvím webových stránek města, schůzky byly realizované po domluvě předem. Rozhovory se uskutečnily v průběhu března – dubna 2018. Všechny rozhovory probíhaly v kancelářích sociálních pracovníků na pracovišti. Získaná data byla nahrána na mobilní telefon na záznam zvuku, po souhlasu komunikačního partnera byl dále ujištěn, že nahrávka bude sloužit výhradně k účelům daného výzkumu. Sociální pracovníce byly předem informovány o tématu rozhovoru. Průměrná délka rozhovorů se sociálními pracovníci trvala v rozmezí 30 – 40 minut. Rozhovory byly realizovány do teoretické nasycenosti vzorku.

3.1.3 Způsob vyhodnocování dat

Po získání potřebných dat následoval přepis jednotlivých rozhovorů do textové podoby. Tento proces Hendl (2016) nazývá transkripcí, během které je obsah rozhovorů zbaven chyb, nedůležitých pojmů a jiných stylistických vad. Pro vyhodnocení dat získané v rozhovoru byl zvolen proces otevřeného kódování. Kajanová et al. (2017) zmiňuje, že získaná data je nutno redukovat. Nejprve si vymezíme data, která jsou ve vztahu k

výzkumnému tématu a cíli, v dalším kroku použijeme kódování a kategorizaci. Následně jsou data interpretována, tedy vkládána do vztahů a kontextů, pojmenováním jednotlivých pojmů si vytvoříme kódy, které vhodně přiřazujeme při pročitání textu, poté vytvoříme kategorii, která představuje obecnější jednotku kódů (Kajanová et al., 2017). Kódování bylo provedeno metodou tužka-papír a výsledky jsou prezentovány formou kategorizace dat v následující kapitole.

3.1.4 Etika výzkumu

Miovský (2006) uvádí, že ve výzkumu je také velmi důležité dodržovat etické aspekty, především se jedná o dobrovolný souhlas s účastí podílet se na výzkumu a ochrana soukromí, osobních údajů informantů výzkumu.

Všichni komunikační partneři se výzkumu zúčastnili dobrovolně. Před uskutečněním samotného rozhovoru byli informanti seznámeni s tématem a cílem bakalářské práce. Rozhovory byly nahrané na zvukový záznam mobilního telefonu poté, co informanti sdělili ústní souhlas.

4. Výsledky výzkumu

V této kapitole naleznete výsledky výzkumu, kterých bylo dosaženo při zpracování polostrukturovaných rozhovorů. Výsledky jsou rozděleny do jednotlivých kategorií. Jednotlivé kategorie z výsledků výzkumu jsem uspořádala do tabulek pro snadnější přehled.

U výzkumného souboru jsou nejprve uvedeny základní informace, kterými je věk, vzdělání, pracovní pozice, délka praxe, a vzdělání. Poté následují jednotlivé otázky prezentovány prostřednictvím metody kategorizace dat. Pro zachování anonymity komunikačních partnerů jsou označovány zkratkou SP1-SP6 (tzn. sociální pracovnice 1 - 6).

Výsledky rozhovorů se sociálními pracovníci

4.1 Základní informace o komunikačních partnerech

Tabulka č. 1 – Základní informace o komunikačních partnerech

	Pohlaví a věk	Vzdělání	Funkce	Délka praxe
SP1	žena, 43 let	VŠ, Mgr.	vedoucí odboru	23 let
SP2	žena, 38 let	VŠ, Bc	sociální pracovník	3 roky
SP3	žena, 35 let	VŠ, Bc	kurátorka pro mládež	5 let
SP4	žena, 26 let	VŠ, Mgr.	sociální pracovník	1,5 roků
SP5	žena, 66 let	SOŠ	sociální pracovník	25 let
SP6	žena, 31 let	VŠ, Bc	sociální pracovník	4 roky

Zdroj: vlastní výzkum

V tabulce č. 1 jsou uvedeny základní informace o komunikačních partnerech. Všechny komunikační partnerky jsou ženského pohlaví.

Nejstarší pracovníci je 66 let a nejmladší 26 let. Všechny komunikační partnerky dosáhly vysokoškolského vzdělání, až na nejstarší sociální pracovníci, která má střední odborné vzdělání.

Všechny komunikační partnerky jsou sociálními pracovníci na oddělení SPOD, jedna pracovnice je vedoucí tohoto oddělení a jedna pracovnice působí na úseku kurately pro děti a mládež.

Délka praxe je u sociálních pracovníků různá, dvě mají praxi přes 20 let a čtyři od 1,5 roka do 5 let. Všechny uvedené sociální pracovníce mají za svou praxi zkušenosti s podáním návrhu na odebrání dítěte k soudu.

4.2 Podstatné zajištění potřeb dítěte

Tabulka č. 2 – Podstatné zajištění potřeb dítěte

	Bezpečí	Vhodná péče	Dobré prostředí	Emocionální uspokojení
SP1	X	X	X	
SP2	X	X	X	
SP3	X	X	X	X
SP4	X	X	X	
SP5	X	X	X	X
SP6	X	X	X	X

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 2 ukazuje, co dotazované sociální pracovníce považují za důležité při výchově a péči o dítě. Všechny dotazované pracovníce se shodly na zajištění základních věcí, jako je bezpečí, vhodná péče a dobré prostředí pro dítě. Jak zmínila například sociální pracovníce č. 4: „*Důležité je, aby se o to dítě někdo staral, mělo zajištěno jídlo a stabilní bydlení.*“

Sociální pracovníce č. 3, 5 a 6 navíc zmínily důležitost emocionálního uspokojení. Sociální pracovníce č. 6 řekla: „*aby vyrůstalo v takovém tom prostředí, které je pro něj bezpečné, aby bylo zdravotně v pořádku a cítilo lásku a mělo kolem sebe lidi, který ho mají rádi.*“

4.3 Délka kontaktu s rodinami, u kterých došlo k odebrání dítěte

Tabulka č. 3 – Délka kontaktu s rodinami, u kterých došlo k odebrání dítěte

	Individuální
SP1	X
SP2	X
SP3	X
SP4	X
SP5	X
SP6	X

Zdroj: vlastní výzkum

Všechny dotazované sociální pracovníce se shodly, že délka práce s rodinami, ve kterých došlo k odebrání dítěte, je zcela individuální. Stejně jako se potýkají s různými problémy v rodinách, tak následují různá řešení nebo eskalace v různém časovém horizontu. Sociální pracovníce č. 6 uvedla: „v každém případě to je jiný, někdy jsme tu rodinu předtím neviděli, jindy s ní pracujeme několik let, takže lze těžko říct, tam většinou musí nastat nějaké důvody, které jsou definovány v zákoně, a my jsme oprávněni ten návrh vydat. Myslím si, že se to nedá zprůměrovat“.

Sociální pracovníce č. 4 sdělila, že se za svou praxi setkala prozatím se dvěma podanými návrhy k soudu u rodin, se kterými pracovala a doba se lišila o šest měsíců.

Ve větších městech se OSPOD dělí do tří úseků – péče o rodinu a dítě, sociální kurately pro děti a mládež a náhradní rodinnou péči. Sociální pracovníce č. 1 a 3 shodně zmínily, že na úsek sociální kurately pro děti a mládeže a na úsek náhradní rodinné péče často přicházejí nové akutní případy, ve kterých dochází k podání návrhu na odebrání dítěte bez předchozí práce s rodinou. Sociální pracovníce č. 1 podotkla, že práce s rodinami někdy odebráním dítěte začíná, dle ní se to často stává na úseku náhradní rodinné péče, uvedla příklad: „Někdy se s rodinou nepracovalo vůbec, což je většina případů u těch, který podávají náhradky. Může se stát, že se najde dítě na ulici, nebo třeba v porodnici chce matka dát dítě k osvojení, nebo se dítě narodí do rodiny fetující rodičů. Kdy jdou většinou k pěstounům na přechodnou dobu a pak se hledají náhradní rodiče. Také zmínila úsek sociální kurately pro děti a mládež, kde se neojediněle stává, že práce s rodinou neproběhla před podáním návrhu, k tomu uvedla: *Přijdou, až když je sem někdo pošle nebo když si neví rady a pak se to řeší tím diagnostickým ústavem, kdy se tam dítě pošle*

na ty dva měsíce, proběhne tam nějaká ta diagnostika a až mezi tím diagnostickým zařízením my s těmi rodiči nějak pracujeme.

4.4 Problémy a nedostatky v rodinách

Tabulka č. 4 – Problémy a nedostatky v rodinách

	Sexuální zneužívání	Zanedbávání péče	Výchovné problémy	Závislost	Násilí	Sociální situace	Vztahy v rodině
SP1	X	X	X	X	X		X
SP2		X	X	X	X	X	
SP3		X	X	X	X		
SP4		X	X			X	
SP5		X	X	X		X	X
SP6		X		X	X		

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 4 ukazuje, jaké problémy se vyskytují v rodinách se kterými sociální pracovníce na OSPOD pracují a u kterých také dochází k odejmutí dítěte z rodiny. V těchto rodinách se velmi často vyskytuje více problémů naráz a problémy spolu korelují.

Jako nejčastější problém se v tabulce ukázalo zanedbávání péče, všechny sociální pracovníce se setkaly s problémem, že rodiče zanedbávají péči o dítě. Zanedbanou péči popsaly ve všech oblastech, sociální pracovníce č. 1 uvedla: „*dítě nevychovávat, zanedbávají péči ve všech směrech, jako zdravotní péči, některé děti jsou velmi nemocný, mají problémy ve škole, doma se s nimi nikdy neučí*“. Sociální pracovníce č. 4 navíc dodala: „*V jednom mém případě bylo zanedbání školní docházky, děti zůstávaly samy bez dozoru a jídla, a byly zanedbaný i co se týče hygieny, neměly hygienické návyky, byly zavšivený*.“ Sociální pracovníce č. 6 k případům zanedbané péče podotkla: „*někdy jim jde o život a zdraví*“.

Velký a častý problém vidí sociální pracovníce v závislosti rodičů na alkoholu či drogách. Závislost zmínily všechny sociální pracovníce až na jednu a sociální pracovníce č. 3 z funkce kurátorky mluvila o závislosti dětí a mladistvých na návykových látkách: „*průser je, když jsou děti závislý na návykových látkách. Je problém v tom, že to dítě ve většině případů mu nejde o to, aby se to změnilo, to už musí pracovat s dítětem to zařízení kde je, s jeho motivací*.“ Zbylé pracovníce se shodly nad závažností problémů u závislých

rodičů, kteří svoji závislost nezvládají. Sociální pracovníce č. 2: „*v mém případě se hodně často v rodinách vyskytovala problematika drog a alkoholu, závislost rodičů a nezvládnutí toho to je smutný a ošklivý. Protože potom jsou ty rodiče pod vlivem a tak i to jednání a celý ten úkon není nic hezkého. Pro ty děti ve chvíli, kdy jsou ve věku, kdy už to vnímají, jak se rodiče chovají, tak si to odnáší tu dobu dál do budoucna, mají to v sobě.*“ Závislost rodičů se logicky pojí a nabaluje na sebe mnoho dalších problémů, jako je právě například zanedbávání péče o dítě a domácí násilí. Tento příklad popsala sociální pracovníce č. 6: „*Hrozný je když je matka schopná před svým dítětem píchnout nitrožilně a s tím dítětem tam být a v tom stavu se není schopná o něj postarat nakrmit ho zajistit jeho potřeby. Nebo když rodiče mají dlouhodobě alkoholovou závislost a je to takový že se mlátí a mlátí i to dítě.*“

Více jak polovina dotazovaných pracovníků uvedla výskyt výchovných problémů v rodinách. Děti nejsou mnohdy vedeny ke slušnému chování, někdy ho nenajdou ani u rodičů. Často se potom vyskytují problémy i ve škole. Stejný počet pracovníků také zmínil výskyt násilí v rodině.

Tři sociální pracovníky zmínily problematiku sociální situace rodiny, se kterou spojovaly špatné bytové podmínky. Dvě pracovníky zmínily problematiku vztahů v rodině, kdy mohou být nějakým způsobem vážně narušeny. Sociální pracovníce č. 1 uvedla příklad: „*Někdy si samy děti přejí z té rodiny odejít, je tam nějaká averze většinou vůči příteli matky.*“ Sociální pracovníce č. 5: „*dítě skončilo v diagnostickém ústavu pár let po rozvodu rodičů, rodiče ho vzájemně proti sobě tak dlouho poštvávali, až je oba fyzicky napadlo*“.

Sociální pracovníce č. 1 zmínila, že se za svou praxi setkala se sexuálním zneužíváním. Není to příliš častý ale hodně vážný čin. Situaci popsala následovně: „*Pro mě úplně nejdůležitější bylo sexuální zneužívání, zažila jsem zneužívání matky otcem a taky nucení dítěte účastnit se sexuálních hrátek matky. Ještě ta facka to dítě nepoškodí do budoucna, když není třískaný ale tohle je šílený to si myslím, že je ztráta důvěry toho nejbližšího co má dítě chránit.*“

4.5 Pro práci je důležitější vzdělání nebo zkušenosti

Tabulka č. 5 – Pro práci je důležitější vzdělání nebo zkušenosti

	Pracovní zkušenosti	Vzdělání	Životní zkušenosti
SP1	X	X	X
SP2	X	X	X
SP3	X		
SP4	X		
SP5	X		
SP6	X	X	

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 5 ukazuje, co sociální pracovníce považují za důležité pro výkon jejich práce. Zeptala jsem se na otázku, z čeho při své práci častěji vycházejí, co považují za důležitější, jestli vzdělání nebo zkušenosti. Všechny odpověděly, že zkušenosti jsou hodně důležité pro výkon jejich práce. Z toho tři pracovníce jednoznačně označily pracovní zkušenosti za důležitější než vzdělání. Sociální pracovníce č. 4 řekla: „*Upřímně si myslím, že škola člověka nic nenaučí, to je můj názor protože ve škole vás naučí teorii a praxe je něco jiného, ve škole vás naučí možná to, jak byste měla komunikovat ale to co je v praxi to se tam nenaučíte.*“ Sociální pracovníce č. 3 uvedla: „*Vzdělání je určitě důležitý ale upřímně si myslím, že ty zkušenosti jsou důležitější. Dneska pěkně vidím, zase si vzpomenu na moje první předběžko, tak vím, že dneska bych to neudělala. Prostě si myslím, že člověk by si měl spoustu věcí sám ověřit nespolehat se na to, co řekli rodiče a tak podobně. Upřímně když přijdete do té praxe tak co si pamatujete z té školy.*“ Nejstarší informantka sociální pracovníce č. 5 nemá vysokoškolské vzdělání a uvedla, že jsou pro ni nejdůležitější zkušenosti a znalost obvodu.

Zbylé tři sociální pracovníce uvedly, že důležité je jak vzdělání, tak i zkušenosti. Bez vzdělání pracovník nemůže tuhle práci vykonávat a zkušenosti mohou ovlivnit jeho postupy. Například sociální pracovníce č. 6 uvedla: „*Tak obojí je důležité, vzdělání je teoretický základ těm následným zkušenostem.*“ Z těchto tří pracovníc ještě dvě podotkly, že stejně tak jsou důležité životní zkušenosti mimo ty pracovní. Sociální pracovníce č. 1 řekla: „*Já osobně si myslím, že jsou to i životní zkušenosti nejen teda odborný ale i životní, kdy už každý z nás chytne nějakou tu facku od života a najednou na spoustu věcí nahlíží jinak. Třeba mam zkušenosti s holčínami co sem přijdou ze školy, že to vidí černo-bíle.*“

Potom když už ten život člověka profackuje, tak už to není tak jednoznačný, jak se to zdá.“
 S tím se ztotožnila i sociální pracovníce č. 2: *„Když si člověk sám projde určitými věcmi v životě, tak potom je schopen nahlížet na některé životní situace, které tady řešíme trochu jinak.“*

4.6 Úvahy před podáním návrhu na odebrání dítěte k soudu

Tabulka č. 6 – Úvahy před podáním návrhu na odebrání dítěte k soudu

	Podat nebo nepodat	Nejlepší zájem dítěte	Kdy návrh podat	Kam dítě bude umístěno
SP1	X	X	X	X
SP2	X	X		X
SP3	X	X	X	X
SP4	X	X	X	X
SP5	X	X	X	X
SP6	X	X	X	X

Zdroj: vlastní výzkum

Všechny sociální pracovníce se shodly, že si pokládají otázku, co bude pro dítě lepší, než návrh podají. Zda je v nejlepším zájmu pro dítě odejít z rodiny, zda jsou jeho potřeby vážně zanedbané a nevidí v budoucnu zlepšení. Dále se všechny pracovníce až na jednu shodly, že zvažují, kdy mají návrh podat. Sociální pracovníce č. 3 uvedla: *„Otázkou je kam se to dítě odebírá, kdy to udělat, jestli je to moc brzo, nebo příliš pozdě. Pak máte pocit, že se to mělo udělat dřív. Nechci říct, že všechny děti co se odebírají, jdou do ústavu to spíš ty naše kurátorský asi jo. Jdou do toho zařízení za nějakým účelem, aby tam proběhla diagnostika, aby řekli jak s tím dítětem dál je vhodný pracovat. Ale souvisí to také s věkem, málokdo si vezme do péče dvanáctiletého nebo šestnáctiletého, který je závislý na drogách nebo se dopouští trestné činnosti, to je nereálný. U mladších dětí je reálnější ta pěstounská péče.“*

Sociální pracovníce č. 2 se vyjádřila, že dilema kdy návrh podat neřeší: *„U mě to vždy byl návrh s předběžným opatřením, takže to bylo v nějaké urgentní situace. Nikdy jsem nezažila, že bych podávala běžný návrh, což je pomalý. Vždycky to byla urgentní situace a dítě bylo v ohrožení. Prvotní pro mě je to, že to dítě je v situaci, kdy je ohroženo na životě na řádné péči a v tu chvíli řeším jak vyřešit, aby bylo v co nejbezpečnějším a nejlepším pro něj prostředí.“*

Další otázku, kterou sociální pracovnice uvedly, je kam je možné a vhodné dítě umístit, což závisí na mnoha aspektech. Pokud je to možné, prvotně upřednostňují širokou rodinu, zda by mohlo být umístěno tam. Poté upřednostňují pěstounskou péči a v poslední řadě ústavní. Sociální pracovnice č. 5 například řekla: *Rodina se zjišťuje jako první, pokud to dítě už je rozumově vyspělí tak se ho ptáme, jestli nemá nějakou tetu, protože to nemusí být přímo příbuzenský vztah. Zažili jsme, že se dávalo dítě ke kamarádce matky, protože s ní trávil hodně času, bylo na ní zvyklí. Pak samozřejmě upřednostňujeme pěstounskou péči.* “ Jeden aspekt zmínila sociální pracovnice č. 3, uvedla: *Pokud je dítě se závažnými výchovnými problémy tak si myslím, že je třeba, aby bylo v diagnostickém zařízení, kde by s ním pracoval psycholog.* “

4.7 Povinnost vytváření individuálního plánu na ochranu dítěte a pořádání případových konferencí

Tabulka č. 7 – Povinnost vytváření individuálního plánu na ochranu dítěte a pořádání případových konferencí

	IPOD - přínosné	IPOD – s výhradami	PK - přínosné
SP1	X	X	X
SP2	X	X	X
SP3	X	X	X
SP4	X	X	X
SP5	X	X	X
SP6	X	X	X

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 7 ukazuje, zda sociální pracovnice považují za přínosné nebo zbytečné povinnosti vytváření individuálního plánu na ochranu dítěte a povinnost pořádání případových konferencí. Všechny komunikační partnerky se shodly, že individuální plán na ochranu dítěte je přínosný. Na papíře je jasně uvedeno jaké nedostatky byly zjištěny a kroky, které by rodina měla plnit. Sociální pracovnice č. 5 například uvedla: *„můj názor je takový, že je fajn, u rodin, který třeba tu práci naši neznají nebo neví co od toho očekávat tak to tam mají jasně daný ty kroky, co budeme probírat, co musí splnit.“*

Jako negativní všechny komunikační partnerky označily vyhodnocování individuálních plánů na ochranu dítěte, shodně to označily za administrativní zátěž. Sociální pracovnice č. 4 navíc jako negativní označila povinnost vytváření a vyhodnocování individuálního

plánu na ochranu dítěte u pěstounských rodin. Vidí to jako nevhodné, *“ protože to už je spíš pro ty rodiny omezující v tom že musí pořádně něco psát a vyplňovat místo toho abychom my jsme se snažili jim vycházet vstříc.”*

Případovou konferenci rovněž označily za přínosnou, snaží se jí využít vždy, jestliže je to vhodné a vidí šanci, že by se situace mohla zlepšit a stabilizovat. Dodaly také, že se případové konference uskutečňovaly dříve, než to začal ukládat zákon v povinnost.

4.8 Spolupráce státní a nestátní sféry

Tabulka č. 8 – Spolupráce státní a nestátní sféry

	Přínosná
SP1	X
SP2	X
SP3	X
SP4	X
SP5	X
SP6	X

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 8 ukazuje, jaký mají sociální pracovníce názor na spolupráci s nestátními organizacemi. Všechny pracovníce se shodly na tom, že možnost spolupráce s neziskovými organizacemi je pro ně přínosná a napomáhá jim při práci s rodinami. Sociální pracovníce č. 6 zmínila: *„Vidím jako dobrý řešení v tom, že máme tady k dispozici neziskové organizace, které nám pomáhají třeba s tou terénní prací. Do těch rodin nemusíme chodit tak často, že to za nás můžou převzít ty neziskovky a máme od nich zpětnou vazbu.“* Sociální pracovníce č. 2 uvedla: *„My si uvědomujeme, že všechno nepokryjeme, nemáme na to kapacitu. S motivací a stabilizací rodiny nám pomáhají organizace, které je podpoří v těchto krocích. Například když se jedná o problematiku drog, tak využijeme Prevent nebo nástup na léčbu, když nestačí ta ambulantní. Když se jedná o špatnou sociální situaci, tak jsou tu organizace jako Eva a další služby charity, které tu rodinu mohou pozvednout a stabilizovat.“* Na druhou stranu sociální pracovníce č. 1 také zmínila i negativa neziskových organizací: *„Oni jsou v jiné pozici, klient s nimi pracovat nemusí a odmítne je. Setkáváme se také s tím, že ty organizace jsou závislé na počtu klientů takže nejsou objektivní jak bychom si představovali a práce není tak*

důsledná jak toho klienta nechtějí naštvat. Oni přijdou o klienta a tím pádem o zdroj financování.“

Také záleží na organizaci a na lidech, kteří v organizaci pracují. Některé okolní organizace jsou využívány oddělením hodně a některé vůbec.

4.9 Nedostatečné bytové nebo materiální podmínky nesmějí být důvodem pro odebrání dítěte

Tabulka č. 9 – Nedostatečné bytové nebo majetkové poměry nesmějí být důvodem pro odebrání dítěte

	Souhlasí	Nesouhlasí
SP1		X
SP2		X
SP3	X	
SP4		X
SP5		X
SP6	X	

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 9 ukazuje, zda dotazované sociální pracovníce souhlasí s tím, že bytové nebo majetkové poměry rodičů nesmějí být hlavním důvodem pro odebrání dítěte z rodiny. Čtyři pracovníce vyjádřily nesouhlas s tímto ustanovením v zákoně a považují bytové podmínky za důležitý aspekt. Sociální pracovníce č. 2 reagovala slovy: *„Když s rodinou pracujeme, motivujeme je dlouhá léta, ale ty rodiče nemají zájem, protože jsou to jenom bytové podmínky tak mi nemáme šanci nic víc pro ty děti udělat. Takže žijí v podmínkách, ve kterých by nikdo z dospělých žít nechtěl. Oni tam žít musí, protože je to jejich rodina a jinak se v celku o ně starají, ale žijí v úplném hnusu, ale žijí. My nemáme zbraň a argumenty k tomu, aby rodiče něco změnili.“* Sociální pracovníce č. 4 zmínila: *„Myslím, že je docela důležité, aby se rodina mohla postarat jak hmotně tak duševně o to dítě.“* Sociální pracovníce č. 5 uvedla: *„Dneska už jsou nároky tak posunutý, že kdo má místnost tak bydlí.“*

Sociální pracovníce č. 3 a 6 souhlasí s tím, že bytové a majetkové poměry rodičů nesmějí být hlavním důvodem pro odebrání dítěte, pokud je o děti řádně postaráno.

4.10 Zvládání dilematických situací

Tabulka č. 10 – Zvládání dilematických situací

	Zkušenosti	Konzultace s kolegy	Konzultace s jinými odborníky	Získání dostatek informací
SP1	X	X		X
SP2	X	X		X
SP3	X	X	X	X
SP4	X	X		X
SP5	X	X		X
SP6	X	X		X

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 10 ukazuje, jakým způsobem sociální pracovníce v praxi řeší dilematické situace. Sociální pracovníce se shodly, že zkušenosti jsou velmi důležité pro zvládání dilematických situací. Můžou změnit jejich postoje a náhled na problémy v rodinách a pomoci jim učinit správná rozhodnutí v dilematických situacích.

Častý způsob zvládání dilematických situací, které sociální pracovníce uvedly, je konzultace s ostatními kolegy na oddělení. Je důležité, aby se na danou situaci podívalo více pracovníků z různých úhlů pohledu a s různými zkušenostmi. Sociální pracovníce č. 6 například uvedla: „*To co u nás funguje na oddělení a myslím si, že i v jiných organizacích je to, že my se spolu o tom bavíme, probíráme to mezi sebou. Obzvlášť když dochází k tomu, že se musí psát návrh na předběžné opatření. Není to tak, že by se jeden člověk rozhodl, ale tak že to řeší s dalšími a předkládá jim ty argumenty, jaká je situace a vyhodnocuje se to jakoby skupinově. Je to o tom že nejede člověk sám na sebe, ale bavíme se o tom, radíme se a hledáme tu nejlepší variantu, aby se to vyřešilo.*“

Také se všechny pracovníce shodly na tom, že je podstatné získat co nejvíce možných informací, aby nedošlo ke zbytečnému kroku. Důležité také dle sociální pracovníce č. 3 a 2 je informace si ověřit a nespoléhat se na výpověď z jednoho zdroje.

Sociální pracovníce č. 3 jako jediná podotkla možnost konzultace s jiným odborníkem, s kterým přišlo dítě do kontaktu.

5. Diskuze

Má bakalářská práce se zabývá dilematy v sociální práci, při práci na oddělení sociálně - právní ochrany dětí.

Autoři odborné literatury se velmi často zabývají obecnými dilematy v sociální práci, se kterými se může sociální pracovník setkat s různou cílovou skupinou. Specifická dilemata pro sociální pracovníky pracujících na oddělení SPOD jsem našla v diplomové práci (Kaletová, 2015) zabývající se tématem Dilemata sociálních pracovníků při posuzování výchovných metod v rodinách s dětmi mladšího školního věku. Ve svém šetření narazila na dilematické situace sociálních pracovníků oddělení SPOD. Jako časté dilematické situace těchto pracovníků uvedla: odebrat dítě rodičům nebo dítě ponechat v rodině, jak zjistit nejlepší zájem dítěte při rozvodových sporech mezi rodiči, jak posoudit nadcházející péči o dítě u drogově závislého rodiče, jak posoudit vhodnost nebo zneužití příbuzenské pěstounské péče, jak posoudit přiměřené a nepřiměřené metody výchovy dítěte v rodině.

Komunikační partnerky v rozhovorech potvrdily, že při výkonu sociální práce na oddělení SPOD se sociální pracovník denně setkává s dilematy. V úvodu rozhovoru jsem se sociálních pracovníků ptala, zda mají za svou praxi zkušenost s podáním návrhu na odebrání dítěte k soudu a v této souvislosti konzultovaným dilematem bylo, zda návrh podat nebo nepodat. Totožné dilema nazvané zasáhnout či nezasáhnout zmiňuje Musil (2004) a dodává, že jsou kladeny velké nároky na sociálního pracovníka, který se musí vyhnout nesprávnému rozhodnutí a zároveň se nesmí dopustit nedbalosti a nezasáhnout. V kontextu s tímto dilematem se sociální pracovnice shodly, že je to mnohdy velmi náročné. Před podáním návrhu na odebrání dítěte k soudu sociální pracovnice pečlivě hledají a analyzují odpovědi na otázky co je nejlepší v zájmu dítěte a posuzují závažnost nepříznivé situace dítěte, kdy je vhodné a kdy je správný čas návrh podat a kam je možné a vhodné dítě po odebrání umístit. Jednotlivé situace sebou nesou různé ovlivňující faktory a míru obtížnosti v rozhodování. Sociální pracovnice č. 1 a 4 uvedly, obtížné rozhodování v případě silné citové vazby dítěte na matku. Obtížná situace je i v případě, kdy sociální pracovnice má malé množství informací nebo informace jsou těžko ověřitelné. Musil (2004) zmiňuje, že sociální pracovník se musí vyhnout jednání na základě falešných zpráv, a tím i nesprávnému rozhodnutí. Velmi obtížnou situaci vidí dotazované sociální pracovnice při práci se závislými rodiči, kde je obtížné posoudit

chování takového rodiče v budoucnosti. Zkušenosti s rodiči závislími na návykových látkách a alkoholu zmínilo 5 sociálních pracovníků z 6.

Analýza Sociofaktoru (2013) udává, že není jednotný ucelený postup jak správně vyhodnotit situaci ohroženého dítěte, a tak záleží na rozhodnutí a zkušenostech sociálního pracovníka. S tím se ztotožnily i sociální pracovníce, které se shodly na tom, že díky tomu jsou velmi důležité pro výkon, tohoto povolání zkušenosti. V zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí je uvedeno co se sociálně – právní ochranou dítěte rozumí, na jaké děti se zaměřuje, povinnosti obecního úřadu, povinnosti obecního úřadu obcí s rozšířenou působností, výchovná opatření a opatření na výchovu dětí (NOVEASPI, 2018b). V §6 tohoto zákona jsou vyjmenované rizikové situace a chování, na které se sociální pracovníci oddělení SPOD zaměřují, ale míru závažnosti, nepříznivou situaci dítěte a rodiny musí posoudit dle vlastního uvážení. Všechny dotazované sociální pracovníce uvedly, že zkušenosti jsou velmi cenné a důležité. Z šesti informantek tři zmínily, že si myslí, že zkušenosti jsou důležitější než vzdělání. Sociální pracovníce č. 3 dokonce uvedla, že zkušenosti ovlivnily její pohled na určité věci. Rozhodnutí, které učinila na začátku své praxe, by dnes učinila jiným způsobem nebo nečinila vůbec. Sociální pracovníce č. 5 nemá dnes potřebné vysokoškolské ani vyšší odborné vzdělání a uvedla, že jí vždy stačila zkušenosti a znalost obvodu. Dotazované sociální pracovníce č. 1 a 2 navíc podotkly důležitost životních zkušeností mimo ty pracovní.

Jako jednu z možností, jak se sociální pracovník může vypořádat s dilematickou situací, Musil (2004) zmiňuje zkušenosti. Se zkušenostmi sociální pracovník řeší problém „účelně“, k situaci přistupuje, aniž by si problematickou situaci uvědomoval a ví, jak dosáhnout svého (Musil, 2004). Mátel (2010) také zmiňuje důležitost zkušeností a vědomostí u sociálního pracovníka, protože co jiný pracovník může považovat za dilema, zkušený pracovník může vyřešit klidným a profesionálním způsobem. Tentýž autor považuje za vhodné, aby se noví pracovníci učili od těch zkušenějších a zároveň aby zkušení kolegové byli vstřícní a ochotně se podělili o praktické dlouholeté poznatky. Také v Etickém kodexu společnosti sociálních pracovníků ČR jako možnosti zvládnutí dilematických situací je uvedeno, že sociálnímu pracovníkovi má být umožněno analyzovat a diskutovat problémy s kolegy a jinými odborníky. Všechny dotazované sociální pracovníci ze dvou různých pracovišť uvedly, že na jejich oddělení konzultace s kolegy, je běžný a častý způsob jak se vypořádat s dilematickou situací. Pouze jedna dotazovaná sociální pracovníce z šesti uvedla jako další možnost zvládnutí dilematické

situace za pomoci konzultace ještě s jiným odborníkem, který byl ve styku s dítětem. Všechny dotazované komunikační partnerky se shodly, že zkušenosti jsou významné pro řešení dilematických situací a stejně tak jsou důležité pro celkovou práci na oddělení SPOD. Reamer (2005) píše, že je důležité identifikovat konflikt mezi etickým a právním očekáváním a jasně určit, co se dostává do konfliktu. Doporučuje identifikovat, kdo všechno bude rozhodnutím dotčený a zvážit pro a proti. Všechny dotazované sociální pracovníce zmínily, že je potřeba ke zvládnání dilematických situací mít dostatek informací o dané situaci a podotýkají, že se musí jednat o informace z více zdrojů a nelze se spoléhat na jeden.

Dotazované sociální pracovníce se shodly, že je důležité pro správné vyhodnocení situace dítěte dobře určit, co je nejlepší v zájmu dítěte. Nejlepší zájem dítěte lze vyjádřit jako podmínky, které optimálně zajistí základní životní potřeby dítěte (Matoušek, 2003). Všechny informantky se shodly na potřebě bezpečí, vhodné péče a dobrém prostředí. Tři dotazované sociální pracovníce z šesti uvedlo ještě potřebu emocionálního uspokojení. Jedné sociální pracovníci dělalo problém říct obecně co si pod nejlepším zájmem dítěte představit a namítla, že je to individuální, v každé situaci je nejlepší zájem dítěte jiný a v některých případech je to odebrání dítěte z rodiny. Matoušek (2003) říká, že k určení nejlepšího zájmu dítěte je důležité určit potřeby dítěte.

Matoušek (2013) zmiňuje ohrožené skupiny osob, které se setkávají s problémy v mnoho oblastech. Jedním z nich je nezaměstnanost, ke které se napojují další problémy jako je kriminalita, prostituce, zadlužení a chudoba. Jako další problém zmínil výskyt domácího násilí v rodinách, které může být fyzické, psychické, sexuální, sociální či ekonomické. Další ohroženou skupinou můžou být dle autora rodiny procházející rozvodem/rozchodem rodičů, kdy se rozpadá jádro rodiny a na děti to často má negativní dopad. Další ohroženou skupinou zmiňuje rodiče závislé na alkoholu či drogách a rodiny žijící ve vyloučené lokalitě nebo menšiny ohrožený sociálním vyloučením.

Sociální pracovníce v rozhovorech uvedly problémy, které se vyskytovaly v rodinách, u kterých došlo k odebrání dítěte. Nejčastějším problémem se ukázalo, že rodiče zanedbávají péči o dítě ve všech směrech. Bechyňová a Konvičková (2008) uvádí čtyři časté typy zanedbávání dítěte, kterými je fyzické zanedbávání, výchovné zanedbávání, emoční zanedbávání a zanedbávání zdravotní péče. Všechny dotazované sociální pracovníce uvedly, že často k zanedbávání péče dochází ve všech směrech. Jako druhý

častý problém ve výzkumu vyšla závislost rodičů na alkoholu či drogách. Závislost rodičů na alkoholu nebo drogách uvedly čtyři dotazované sociální pracovníce SP1, SP2, SP5, SP6 z šesti. Sociální pracovníce č. 3 uvedla jako problém závislost na návykových látkách ale u dětí, jelikož z funkce kurátorky pro děti a mládež se zaměřuje na děti, které mají výchovné problémy. Další časté problémy, který dotazované sociální pracovníce uváděly, byly výchovné problémy u dětí, mezi které jsem zařadila i problémy ve škole. Ty zmínilo pět sociálních pracovníc z šesti. Čtyři dotazované sociální pracovníce uvedly fyzické násilí v rodině. Tři dotazované sociální pracovníce uvedly špatnou sociální situaci v rodině, mezi kterou jsem zařadila i nezaměstnanost. Dvě dotazované sociální pracovníce uvedly špatné vztahy v rodině a jedna dotazovaná sociální pracovníce uvedla sexuální zneužívání. Problematika rozchodu/rozvodu rodičů je na oddělení SPOD také často řešena, ale do odpovědí jsem ji neuvedla, protože v těchto situacích málokdy dochází k podání návrhu na odebrání dítěte. Sociální pracovníce č. 1 zmínila, že „*rozvodové spory jsou častý, ale u těch nedochází k odebrání, tam dochází k systematickému ničení dítěte ze strany rodičů.*“ Nepřítomnost jednoho z rodičů je pro dítě sociálně a emočně nepříznivá, aby byly základní funkce rodiny zachovány, je potřeba zachovat vztahy mezi oběma rodiči a dítětem na co nejlepší úrovni (Kleťková, Dlabalová 2008).

Právě v rodinách, u kterých došlo k odejmutí dítěte, se vyskytovalo několik těchto problémů naráz a korelovaly mezi sebou. Matoušek (2013) zmiňuje, že v sociální práci je vysoký počet klientů, kteří mají více problémů najednou a často se jedná o vážné, propojené a těžko řešitelné problémy, jedná se o tzv. mnohoproblémové klienty.

Novela zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, která vyšla v platnost 1. 1. 2013, měla systém částečně sjednotit. Přinesla mnoho novinek a povinností pro sociální pracovníky, jako například povinnost vypracování individuálních plánů ochrany dítěte pro klienty, pořádání případových konferencí, orientaci na výchovu dítěte v rodinném prostředí a materiální a bytové podmínky nesmějí být důvodem pro odebrání dítěte z rodiny.

Povinnost vytvářet IPOD, ve kterém mají být vymezeny příčiny ohrožení dítěte, opatření k zajištění ochrany dítěte a dále musí zde být stanoven časový plán pro provádění těchto opatření (NOVEASPI, 2018b). S vytvářením IPOD dotazované sociální pracovníce souhlasí a berou to za přínosné. Jedna sociální pracovníce podotkla, že u rodin, kterým není zcela jasná práce sociálního pracovníka, je obzvlášť přínosný IPOD, ve kterém se

můžou dočíst příčinu, proč je u nich prováděno šetření a co sociální pracovník bude po rodině požadovat. Manuál Ministerstva práce a sociálních věcí (2014) uvádí, že povinnost vytváření IPOD nepřináší práci „navíc“ a i před novelou zákona bylo součástí náplně práce provádět šetření, dožadování informací a zprostředkování návrhů. S tímto tvrzením se shodly dotazované sociální pracovnice. V rozhovoru sdělily, že před povinností vytváření IPOD každý sociální pracovník měl individuální plán u každé rodiny „v hlavě“, teď to pouze píšou na papír. Manuál Ministerstva práce a sociálních věcí (2014) také uvádí, že povinnost vyhodnocení situace dítěte není práce „navíc“. S tímto tvrzením dotazované sociální pracovnice nesouhlasí a tuto povinnost vidí jako administrativní zátěž. Případové konference označily pracovnice jako užitečné, ale o velkou změnu se nejednalo, jelikož byly využívány i před novelou zákona, pouze se označily tímto názvem. Bytové a majetkové poměry označila většina pracovníků za důležité pro rodinu a s tímto ustanovením nesouhlasí. Ani před novelou zákona nedocházelo dle sociálních pracovníků k odebrání dítěte na základě špatného bydlení. Teď jim pouze chybí argumenty při motivaci rodin, aby bytové podmínky zlepšili. Mimo to si myslím, že zákon 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí je dobře nastavený a nenapadá mě žádný právní předpis, kterým by se dal do budoucna změnit nebo doplnit. Dilema při podání návrhu na odebrání dítěte k soudu je zkrátka nevyhnutelná součást tohoto povolání.

6. Závěr

Cílem práce bylo identifikovat dilemata sociálních pracovníků, kteří podávají podněty na odebrání dítěte k soudu.

V první části nazvané teoretická část jsou vymezeny pojmy související s tématem, kterými je sociální práce, dilemata v sociální práci, OSPOD a rodina. Poté následuje část praktická, kde je popsána metodika výzkumu a samotný výzkum. Pro bakalářskou práci jsem zvolila strategii kvalitativního výzkumu a dále použila metodu dotazování pomocí techniky polostrukturovaného rozhovoru. Získaná data byla zakódována a vhodně k sobě přiřazena. Na závěr jsem vytvořila kategorie dat, které jsou uvedeny ve výzkumné části.

V rámci výzkumu jsem zjistila, že pro sociální pracovnice je nejcitlivější rozhodování při podání návrhu na odebrání dítěte k soudu a řeší, zda správně posoudily závažnost nepříznivé situace dítěte, kdy je vhodný čas návrh podat (aby nebylo příliš pozdě nebo moc brzy), kam je vhodné a možné dítě po odebrání umístit a zda návrh podat nebo nepodat.

Každý případ sebou nese jiné okolnosti a míru obtížnosti, které sociálnímu pracovníkovi situaci v rozhodování můžou ulehčit nebo zhoršit. Obtížnější rozhodování pro sociální pracovníci je, pokud je u dítěte silná citová vazba na matku. Obtížné pro sociální pracovnice také je posuzování schopnosti pečovat o dítě u rodičů závislých na návykových látkách a odhad jejich chování v budoucnu. A nepříznivá okolnost rovněž je, pokud mají malé množství informací nebo informace jsou těžko ověřitelné a ony musí učinit rozhodnutí.

Během šetření k výzkumné části jsem mohla hlouběji nahlédnout do problematiky sociálně-právní ochrany dětí a být přítomná u soudního jednání o svěřeni dítěte do péče pečující osobě.

Dilemata v sociální práci jsou širokou problematikou, i když se jeví jako teoretický problém, jsou součástí každodenní práce sociálních pracovníků na OSPOD.

7. Seznam použité literatury:

1. ARNOLDOVÁ, A., 2016. *Sociální péče 2. díl, Učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada. 320 s. ISBN 978-80-247-5148-1.
2. BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M., 2008. *Sanace rodiny*. Praha: Portál. 152 s. ISBN 978-80-7367-392-5
3. DISMAN, M., 2011. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 4. vydání. Praha: Karolinum. 374 s. ISBN: 978-80-246-1966-8.
4. DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z., 1995. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada. 245 s. ISBN 80-7169-192-5.
5. Etický kodex Společnosti sociálních pracovníků. Společnost sociálních pracovníků ČR. 2006. [online]. [cit.2018-03-25]. Dostupné z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspr.pdf.
6. GILLERNOVÁ, I., KEBZA, V., RYMEŠ, M., et al., *Psychologické aspekty změn v České společnosti*. Praha: Grada, s. 106-119. ISBN 978-80-247-2798-1.
7. HAVLÍK, R., KOŤA, J., 2011. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál. 184 s. ISBN 978-80-262-0042-0
8. HENDL, J., 2016. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. 4. přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál. 440 s. ISBN 978-80-262-0982-9.
9. KAJANOVÁ, A., DVOŘÁČKOVÁ, O., STRÁNSKÝ, P., 2017. *Metodologie výzkumu v oblasti sociálních věd*. ZSF JU v Českých Budějovicích: Typodesign. 108 s. ISBN 978-80-7394-639-5.
10. KALETOVÁ, V., 2015. *Dilemata sociálních pracovníků při posuzování výchovných metod v rodinách s dětmi mladšího školního věku*. Praha. Diplomová práce. FF UK.
11. KAŠPAROVÁ, V., URBAN, D., 2013. *Etická dilemata v sociální práci s romskými klienty*. [online]. KONTAKT. [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/kontakt/administrace/clankyfile/20131004110154142247.pdf>.
12. KLEVETOVÁ, D., DLABALOVÁ, I., 2008. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada. 208 s. ISBN: 978-80-247-2169-9.
13. KNOTOVÁ, D., et al., 2014. *Školní poradenství*. Praha: Grada. 264 s. ISBN 978-80-247-4502-2.

14. KOPECKÁ, I., 2015. *Psychologie 3. díl, Učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada. s. 11-57. ISBN 978-80-247-3877-2.
15. KUTNOHORSKÁ, J., 2009. *Výzkum v ošetrovatelství*. Praha: Grada. 176 s. ISBN 978-80-247-2713-4.
16. LAAN, G., KUŠOVÁ, E., 1998. *Otázky legitimace sociální práce*. Ostrava: Albert. 260 s. ISBN 80-85834-41-3.
17. MÁTEL, A., SCHAVEL, M., MÜHLPACHR, P., 2010. *Aplikovaná etika v sociální práci*. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 236 s. ISBN 978-80-8718-213-0.
18. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., 2003. *Mládež a delikvence*. 2. vydání. Praha: Portál. 340 s. ISBN 978-80-7178-771-6.
19. MATOUŠEK, O., 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon. 161 s. ISBN 80-86429-19-9.
20. MATOUŠEK, O., a kol., 2007. *Sociální služby*. Praha: Portál. 184 s. ISBN 978-80-7367-310-9.
21. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál. 184 s. ISBN 978-80-7367-739-8.
22. MATOUŠEK, O., 2012. *Základy sociální práce*. 3. vydání. Praha: Portál. 312 s. ISBN 978-80-262-0211-0.
23. MATOUŠEK, O., 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál. 576 s. ISBN 978-80-262-0366-7.
24. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., 2014. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. 2. vydání. Praha: Portál. 216 s. ISBN 978-80-262-0522-7.
25. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., 2016. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí*. Praha: Karolinum. 167 s. ISBN 978-80-246-3336-7.
26. MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.

27. MUSIL, L., 2004. *Ráda bych Vám pomohla, ale....*. Brno: Marek Zeman. 244 s. ISBN 80-903070-1-9.
28. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Manuál implementace Vyhodnocování dítěte a rodiny a tvorby individuálního plánu ochrany dítěte pro orgány sociálně právní ochrany. [on-line]. Praha: MPSV [cit 8. 3. 2018]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/18887/manual_071014.pdf.
29. MUSIL, L., NEČASOVÁ, M. 2008. Zvládání nesourodých očekávání a morální orientace sociálních pracovníků. In: ŠRAJER, J., MUSIL, L. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. Brno: Albert, s. 107. ISBN: 80-72043-09-9
30. MPSV, 2013. Legislativa a systém sociálně-právní ochrany. [online]. MPSV. CZ [cit. 2018-3-5]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14304>.
31. NOVEASPI, 2018a. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách [online]. [cit. 2018-03-30]. Dostupné z: <https://www.noveaspi.cz/products/lawText/1/62334/1/2>.
32. NOVEASPI, 2018b. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálních službách [online]. [cit. 2018-03-30]. Dostupné z: <https://www.noveaspi.cz/products/lawText/1/62334/1/2>.
33. NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E., JURKOVÁ, J., 2016. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: ANAG. 818 s. ISBN: 978-80-7554-022-5
34. OSN. *Úmluva o právech dítěte*. 1989. [online]. [cit. 2018-03-02]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf>
35. Prevence kriminality v České republice. 2013. *Hodnocení péče o ohrožené děti* [online]. MVČR. [cit. 2018-03-30] Dostupné z: <http://www.prevencekriminality.cz/prevence-kriminality/dokumenty-1/hodnoceni-pece-o-ohrozene-deti-14cs.html>.
36. ŠPAŇHELOVÁ, I., 2010. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada. 11-26 s. ISBN 978-80-247-3181-0.
37. ŠPAŇHELOVÁ, I., 2010. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada. 184 s. ISBN 978-80-247-3181-0.
38. TOPINKA, D., 2014. *Analýza sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi*. [online]. Ostrava: SocioFaktor [cit. 2018-2-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/17905/analyza.pdf>

39. TOPINKA, D., et al., 2013. *Sociodemografická analýza: Mapy rozložení ohrožení dětí a rodin v ČR*. [online]. Ostrava: SocioFactor [cit. 2018-2-15]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/15675/SOCDEM_ANALYZA_OHROZENE_DETI.pdf
40. REAMER, F. G., 2005. *Ethical and Legal Standard in Social Work: Consistency and Conflict*. [online]. Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services Volume 86, [cit. 2017-12-15]. Dostupné z: <http://digitalcommons.ric.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1176&context=facultypublications>.
41. VÁGNEROVÁ, M., 2004. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 356 s. ISBN 80-2460-841-3.

8. Seznam příloh

Příloha č. 1 – Schéma otázek k rozhovoru

1. Základní identifikační údaje – věk, vzdělání, pracovní pozice, délka praxe?
2. Máte zkušenosti s podáním návrhu na odebrání dítěte k soudu?
3. Jaká dilemata jste řešila při rozhodování o podání návrhu na odebrání dítěte?
4. Co pro Vás znamená nejlepší zájem dítěte?
5. Myslíte si, že je nejlepší za každou cenu dítě ponechat v původní rodině? Kdy ne?
6. Jak dlouho jste byla s rodinami v kontaktu, než jste návrh podala?
7. Jaké potíže se v rodinná, u kterých došlo k odejmutí dítěte, vyskytovali a jaké byli nejdůležitější?
8. Hrají podle Vás velkou roli zkušenosti u sociálního pracovníka – vycházíte hlavně ze zkušeností nebo ze vzdělání?
9. Jakými kroky se snažíte předejít odejmutí dítěte?
10. Berete k úvahu předem, zda by po odebrání následovala péče v blízké rodině, pěstounská péče nebo ústavní? Blízká rodinná péče či pěstounská může být pro Vás polehčující okolnost?
11. Jak se většinou vyvíjí kontakt s rodinou a dítětem po odejmutí dítěte?
12. Jaký máte názor na povinnost vytvoření IPOD, konání případových konferencí?
13. Souhlasíte s ustanovením v zákoně, že materiální a bytové podmínky nesmějí být hlavním důvodem pro odejmutí dítěte z rodiny?
14. Myslíte, že státní a nestátní sféra spolupracuje dobře?

9. Seznam zkratk

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí

SPOD – Sociálně-právní ochrana dětí

IPOD – Individuální plán na ochranu dítěte

PK – Případová konference

SP1 – Sociální pracovník 1

SP2 – Sociální pracovník 2

SP3 – Sociální pracovník 3

SP4 – Sociální pracovník 4

SP5 – Sociální pracovník 5

SP6 – Sociální pracovník 6